

INFORMÁTOR

SLOVENSKEJ ARCHEOLOGICKEJ SPOLOČNOSTI PRI SAV

XIII/2002/1

NITRA

OBSAH: Spomienka na Štefana Janšáka • Činnosť SAS • Nadácia A. Točíka-výzva • Rozhovory • Spoločensko-vedecké podujatia • Výstavy • Jubilanti • Nové publikácie • Redakčná výzva • Príloha - nový pamiatkový zákon

SPOMIENKA NA ŠTEFANA JANŠÁKA

Dňa 8. apríla t.r. uplynie tridsať rokov od úmrtia Ing. Dr. h. c. Štefana Janšáka, poprednej osobnosti slovenskej vedy a kultúry a prvého predsedu Slovenskej sekcie ČSSA pri ČSAV, neskôr Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV, ktorú viedol až do svojej smrti.¹ Je až zarážajúce, že dodnes neexistuje súborná biografia, ktorá by objektívne a z viacerých aspektov zhodnotila Janšákov prínos pre politický, hospodársky, kultúrny a vedecký rozvoj Slovenska tak, ako by si to právom zaslúžil a ako to on urobil o významných osobnostiach nášho národa o Danielovi Lichardovi (1932), Štefanovi Fajnorovi (1935), Andrejovi Kmeťovi (1941), Pavlovi Blahovi (1947) a ďalších. Síce v r. 1957 druhé číslo Studijných zvestí AÚ SAV vyšlo ako zborník k sedemdesiatinám Š. Janšáka, v nich úvodné slovo napísal J. Eisner oceniac význam jubilanta na poli archeologickom na Slovensku a J. Geryk poukázal na jeho činnosť vrámci Muzeálnej slovenskej spoločnosti,² ale obšírnejšiu štúdiu o osobnosti a diele Š. Janšáka publikoval až pri príležitosti jeho 80-tych narodenín V. Jankovič spolu aj s dovtedy najkompletnejším prehľadom o jeho publikačnej aktivite.³ Súčasne pri príležitosti tohto jubilea slovenskí numizmatici vydali pamätnú medailu, ktorú podľa výtvarného návrhu akad. sochára A. Vika vyrazila kremnická mincovňa. V r. 1972 obsažnejší nekrológ o diele a osobnosti Š. Janšáka publikoval B. Polla⁴ a v r. 1987, k nedožitej storočnici Janšáka, Archeologickej ústav SAV a Archeologickej spoločnosti pri SAV vydali zborník, v ktorom autori príspevkov podávajú profil Janšáka - archeológa, múzejníka, historika, numizmatika, historického geografa.⁵ Treba mať na zreteli, že Janšák prvý upozornil na geografický determinizmus osídlenia v praveku a včasnej dobe dejinnej, prvý na vysokej profesionálnej úrovni zameral dovtedy známe praveké a včasnostredoveké hradiská a sídliská na Slovensku a položil základy technickej dokumentácie a terenného výskumu v praxi. Neprekvapuje preto, že aj pri udelení čestného doktorátu Univerzitou J. A. Komenského v r. 1947 urobil prednášku na túto tému.⁶ V r. 1969 Š. Janšák obdržal cenu A. Kmeťa, v r. 1971 pri príležitosti 85. narodenín za celoživotné dielo dostal Rad práce a v r. 1991 in memoriam Rád T. G. Masaryka II. stupňa, ale širokú aj odbornú verejnosť to na výnimočnosť Janšákovej osobnosti iba upozorňuje, neobjasňuje ju však v celej šírke, zložitosti a význame a v kontexte doby, v ktorej žil a tvoril. Áno, ostali sme Janšákovi dlžní, či už ako jeho žiaci, členovia archeologickej obce, alebo jednoducho, ako občania tejto republiky. Jeho archeologická zbierka, ktorú predisponoval do Slovenského národného múzea v Martine, doteraz nebola komplexne publikovaná, jeho politická angažovanosť pri zdrode prvej Československej republiky ostala pre väčšinu z nás málo známa. Je pravdou, že aktivita Š. Janšáka - od prvých ľudovovýchovných a osvetových prác v r. 1909 cez politickú, vedeckú a pedagogickú angažovanosť až po beletristickú tvorbu na konci jeho života - odvíjala sa v období zložitého historického vývoja a toľkých politických a spoločenských zmien, že nájsť odvahu a správny zorný uhol pre pravdivé posúdenie jeho diela a publikovanie obsiahleho faktografického fondu, ktorým disponoval, bolo priam nemožné. K tomu pristupovala skutočnosť, že Š. Janšák napriek

1) Dňa 22. 2. 1956 bola založená Československá spoločnosť archeologická pri ČSAV a podľa smerníc organizačného poriadku dňa 12. 3. 1956 vznikla pobočka pre Moravu, dňa 23. 3. 1956 Slovenská sekcia ČSSA so sídlom v Bratislave - za jej predsedu bol zvolený Š. Janšák. (Zprávy ČSSA pri ČSAV, seš. 1-2, Praha 1957, 3). Na valnom zhromaždení ČSSA pri ČSAV dňa 17. 3. 1959 do ústredného výboru za I. miestopredsedu bol zvolený Š. Janšák. Zároveň v zmysle doplnkov ku Organizačnému poriadku ČSSA pri ČSAV, § 1, bod 3, na Slovensku vznikla Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV so sídlom v Nitre. Jej predsedom sa stal Janšák a v tejto funkcií zotrval až do svojej smrti (Zprávy ČSSA pri ČSAV, roč. III, seš. 1-2, 1959, 7)

2) Eisner, J.: Štefan Janšák se zaslúžil o výzkum slovenských hradíšť (malá vzpomínka). Štud. Zvesti AÚ SAV 2, 1957, 5-6. Geryk, J., Dr. inž. Štefan Janšák a Muzeálna slovenská spoločnosť. Štud. Zvesti AÚ SAV 2, Nitra 1957, 7-10.

3) Jankovič, V.: Oslava tvorivého života (na 80 narodeniny inž. dr. h. c. Štefana Janšáka). Sbor. Slov. Nár. Múz. 60, 1966 - História 6, Bratislava, 203-226.

4) Polla, B.: Za Štefanom Janšákom. Slov. Archeol. 20, 1972, 453-456.

5) Štefan Janšák. K storočnici nestora slovenskej archeológie. Nitra 1987.

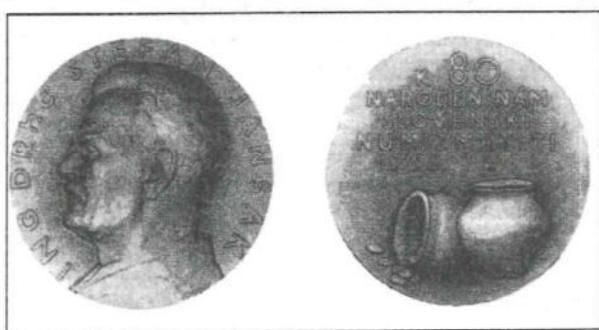
6) Janšák, Š.: Zásady môjho sídište archeologickej výskumu. In: Hist. sborník 5, Bratislava 1947, 129-141.

vysokým postom, ktoré v medzivojnovom období zastával, fundovanosti odbornej a pedagogickej práce, ktorú vykonával a vedeckej autorite, ktorú požíval, ostával človekom nesmierne skromným a hrdým, ktorý na seba neupozorňoval a nikomu sa nevnucoval. Nebola to len prostota pomerov, z ktorých vzišiel, čo by ho bola viedla k tejto zdržanlivosti, veď nakoniec, dosiahol méty, na ktoré mohol byť pyšný, ale bola to predovšetkým jeho veľkost' a veľkorysosť', a na tú by sa nemalo zabúdať. Š. Janšák bol v každom ohľade veľká osobnosť.

Ja som mala to šťastie, že počas môjho pôsobenia vo funkcii vedeckej tajomníčky SAS pri SAV v r. 1961-1970 predsedom bol práve Š. Janšák. Preto by som sa rada aspoň pári spomienkami vrátila do obdobia, v ktorom som pod jeho vedením túto funkciu vykonávala. V tom čase Janšák bol už na dôchodku a mal navyše aj zdravotné problémy, takže záležitosti SAS-u som vybavovala zväčša u neho doma v Bratislave. Jeho vila bola odrazom jeho osobnosti - krásna, pohodlná, zariadená s vytríbeným intelektuálskym výkonom, bez zbytočného prepychu a pompéznosti. Prejdúc cez salón ocitla som sa v pracovni pána profesora. Nad stolíkom so sedacou koženou súpravou viseli portréty jeho a P. Blahu od akademického maliara Schurmanna, pri obloku bol umiestnený veľký a pohodlný pracovný stôl, ktorý som mu v duchu závidela. Bol to ten typ stolov, na ktorých sa musia nutne rodiť dobré diela. Steny pracovne pokrývali vysoké, zasklené knižnice. Atmosféra istej strohosti, ale zároveň aj útulnosti dýchala z každého kúta. V tomto prostredí si pán profesor vypočul všetky moje problémy, návrhy, prezrel si spracovaný materiál a vyjadroval sa k nemu. Bol náročný a prísnym posudzovateľom, ale nechýbala mu pri tom taktnosť a láskavosť. Samozrejme, aj dôležité veci, ktoré mala Slovenská archeologická spoločnosť riešiť voči nadriadeným orgánom, vedel zvládnuť s diplomatickou múdrostou a šarmom. Často za pánom profesorom prišla som aj s. Dr. C. Ambrosom, vtedajším hospodárom SAS-u a tak sa občas stávalo, že po vybavení agendy na naše uctenie vytiahol niečo na ponúknutie - Cyrilovi ponúkol ostré, mne likér alebo ovocnú šťavu - dnes by sa nad tým mnohí uškrnili, ale bol to prejav úcty k žene, pretože, ako poznamenal, emancipáciu si nepredstavoval v takejto rovnosti. Bol to gentleman, ktorý za emancipáciu žien bojoval a aj rešpektoval a cenil si ich podiel v občianskom, politickom, vedeckom a kultúrnom dianí. Jeho manželstvo bolo príkladné a v posledných rokoch života sám veľmi chorý obetavo sa staral o ešte viac chorú manželku.

Ked' sme vybavili záležitosti SAS-u vždy mal plno otázok dotýkajúcich sa archeológie, práce a postupov mojich kolegov - jeho bývalých žiakov. Jeho vzťah k poslucháčom bol otcovský a taký ostal aj vtedy, ked' už dávno každý z nás stál na vlastných nohách. Pre neho bol to "Títusko môj kedvešný", "Tánička moja" - mňa oslovoval "Darinka moja zlatá". Vypytoval sa na výskumy, odborné postupy toho-ktorého, zaviedol reč na vedecké štúdie a práce, na dianie okolo nás. Vždy sa usiloval o vzájomné pochopenie a porozumenie, nikdy neviedol diskusiu tak, aj keď diskutoval s protivníkom, aby to smerovalo k vyhrotenu situácie, skôr primál oponenta zauvažovať. Rovnako láskavo jednal so začínajúcim archeológom ako s významnou osobnosťou. Nepovyšoval sa a bez záste a urážky alebo zatrpknutosti povzniesol sa nad situáciu, v ktorých by kdeko zlyhal. Spomínam si na jeho slová v liste v ktorom mi písal, že 19. decembra 1968 dostal pamätnú plaketu UK v rámci vyznamenania univerzitných profesorov, z príležitosti 50. výročia republiky. Píše:... "v ďakovacom prívete som všeličo pripomemul prítomným váženým pánom (bol tam aj rektor a poslanec dr. Samuel Falt'án), čo bolo pre nich úplne nové. Mal som radosť, že moja profesorská činnosť - v skutočnosti bol som vedený na robotníckej výplatnej listine, čo mňa ovšem nedegradovalo - bola aspoň takto uznaná a ocenená. Ináč, najväčšou odmenou pre mňa je, že som vám mladým mohol byť užitočným pri štúdiu, že moje snahy boli korunované takým pekným výsledkom vašej práce." V inom liste píše:... "som rád, že Ty osobne, aj všetci moji bývalí poslucháči, si odnášate dobré dojmy so stykom so mnou. Je svedectvom vašej vysokej rozumovej i mrvnej vyspelosti, keď ste pochopili moje snahy ako učiteľa i ako vášho piateľa po skončení štúdia." Alebo:... "Zavďačíš sa mi tiež, keď mi povieš, aké významné udalosti vedeckého rázu - sa odohrali v živote ostatných mojich mladých piateľov, s ktorými som strávil niekoľko prijemných chvíľ na univerzite." Inde:... "Práce mojich bývalých poslucháčov sú vzpruhou pre mňa, aby som nelenil." Pán profesor Štefan Janšák bol nielen mimoriadne talentovaný, ale aj nesmierne pedantný a pracovitý. Za spomenutie stojí, že po II. svetovej vojne ako šestdesiatnik, sa naučil anglicky a rusky (už predtým perfektne ovládal francúzštinu, nemčinu a madarčinu, z ktorých aj prekladal). Poznal hierarchiu hodnôt pri riešení základných problémov. Vedel dobre organizovať prácu, dokonale využiť čas, vedel postrehnúť v čom je jadro problému - o tom všetkom svedčí jeho obsiahla vedecká, publicistická aj beletristickej činnosť. Opäť siahnem do korešpondencie. V decembri 1968 mi pán profesor napísal:... "Sympatie dobrých duší mi umožňujú, aby som, pokiaľ mi ešte sily stačia, pracoval na veciach, ktoré budú užitočné vám, mladej generácii a hádam aj budúcim. Obzor mi slúbil vydať prácu Ako sa rodila prvá republika; teraz nad ňou dumajú recenzenti. S Vojenským historickým ústavom vyjednávam o vydaní jednej partie štúdie o Českej ceste, totiž o Žižkovej výprave na Slovensko v r. 1423. S Tatranom korešpondujem ohľadne vydania určitej časti mojich memoárov. A mám hotové, ako hádam vieš, životopisy členov Šrobárovej vlády z r. 1918-1920 a prvých šesnástich slovenských županov, potom memoáre o vlastnom archeologickej výskume a memoáre, v ktorých sa dotýkam aj dejín židovstva v Uhorsku". Časť pripravených publikácií v "oklieštenej" podobe, ako pán profesor podotýka v liste z júna 1969, vyšla ešte

Obr. 2. Bronzová medaila (averz a reverz) k 80.-tinám numizmatika Ing. Dr. h.c. Š. Janšáka

za jeho života, časť po jeho smrti (napr. Posledný suplikant, 1973. Brány do dávnoveku - 2. vyd. 1986) a tá najzaujímavejšia, vtedy už neželatelná ostala archivovaná. V tom istom roku Š. Janšák písal do Krás Slovenska o A. Kmet'ovi, do denníka Ľud o novej Čajakovej knihe, pripravil polhodinové pásmo do rozhlasu o archeológii a pravekých cestách. Proste, obdivuhodná pracovná disciplinovanosť a vedecká aktivita neopustila Š. Janšáka do posledných dní jeho života. Pán profesor sa živo zaujímal o všetko dianne okolo seba. Mal vzácnu vlastnosť - neznášal klebety a intrígy. Naopak, vždy našiel spôsob, ako bez zbytočných emocií a taktne rozriešiť aj ten najzatajšší problém. Jeho štýl jednania s ľudmi - i v publikáciach, je nesmierne kultivovaný a pritom vecný. Rovnako skvele sa vedel pohybovať v diplomatických kruhoch, na domácich a medzinárodných vedeckých fórách a podujatiach, no rovnako srdečnesa vedel zblížiť a pozahovárať s jednoduchými, najmä dedinskými ľudmi. Izbu vedľa salóna zapĺňali ľudové výšivky, keramika a ďalšie výrobky zo Záhorie - bol to akýsi kultúrny a duchovný odkaz prostredia, z ktorého vzišiel a za ktorý sa nehanbil. Pán profesor, elegantný pán, do terénu chodil peši a športovo oblečený. V mladších rokoch nevadilo mu odšliapať desiatky kilometrov s najpotrebnejším technickým vybavením a zozbieranými nálezmi v ruksaku na chrbte, nevadilo mu uskromniť sa s krajičkom chleba a flášou čaju pri celodenných pochôdzkach po lokalitách.

Možno sa Vám budú vidieť tieto spomienky na Štefana Janšáka trochu sentimentálne alebo zveličené. Trochu nostalgie z mojej strany v tom určite je, ale nič: , čo tu bolo o Štefanovi Janšákovi povedané nie je nadnesené - a ja som hrdá na to, že som bola žiačkou a neskôr spolupracovníčkou pána profesora, že som sa od neho mnohemu naučila že som mohla precítiť a vnímať veľkosť ducha veľkej a vznešenej osobnosti. Neskôr, keď som sa po rokoch ocitla na jeho poste ako predsedníčka Slovenskej archeologickej spoločnosti, často som si položila otázku - "ako by ste, pán profesor, tento problém riešili Vy?"....

D. Bialeková

ČINNOSŤ SAS

DOPLNUK K RÁMCOVEJ DOHODE medzi Slovenskou archeologickou spoločnosťou pri SAV (ďalej SAS) a Archeologickým ústavom SAV (ďalej AÚ SAV) na rok 2002

SAS v spolupráci s AÚ SAV sa zaväzujú, že v uvedenom kalendárnom roku zabezpečia:

A. Zorganizovanie vedeckých podujatí:

- * Zjazd slovenských archeológov, 16.-17.4.2002, v prednáškovej sále SAV v Nitre
- * Odborné stretnutie História skla 2002, 15.5.2002, v prednáškovej sále SAV v Nitre
(spoluorganizátor Slovenská sklárska spoločnosť)
- * 11. Stretnutie východoslovenských archeológov, 1 deň v októbri 2002, v Prešove
(spoluorganizátor Prešovská univerzita v Prešove)
- * Kolokvium Biritualita v pravekom, protohistorickom a včasnostredovekom vývoji
na Slovensku, 2 dni v novembri 2002, v prednáškovej sále SAV v Nitre

B. Vydanie publikácií:

- * Informátor SAS pri SAV - 2 čísla (maximálny rozsah jedného čísla 32 strán).
- * Jasečková, M. (zost.): Bibliografia slovenskej archeológie za roky 1993 a 1994.
- * Ožďáni, O. (zost.): Register AVANSu (799 str. rukopisu).
- * Zborník Historické sklo 2001 (75 str. rukopisu).

Rukopisy uvedených prác budú predložené na schválenie Edičnej rade AÚ SAV.

v Nitre, dňa 4.2.2002

PhDr. J. Rajtár, CSc.
predseda SAS pri SAV

Prof. PhDr. A. Ruttkay, DrSc.
riaditeľ AÚ SAV

Prehľad činnosti a hospodárenia SAS pri SAV v roku 2001

Akcia	príspevok SAS	dotácia SAV
1. Zjazd slovenských archeológov 2001 (24.-25.4.2001, Nitra)	800,-	8.154,-
2. Stretnutie východoslovenských archeológov (október 2001, Košice)	-	5.000,-
3. Sympózium Otázky neolitu a eneolitu (november 2001, Ružomberok)	-	3.000,-
4. Medzinárodný seminár Archeologické a historické pamiatky Pohronia (14.-16.6.2001, Zvolen-Sielnica)	500,-	4.846,-
5. Informátor SAS (2 čísla)	1.200,-	10.000,-
6. Biografia a bibliografia B. Novotného (november 2001)	-	5.000,-
7. Odmena tajomníka	6.000,-	-
8. Odmena hospodára	6.000,-	-
9. Odmena knihovníka	1.000,-	-
10. Prevádzkové náklady	12.985,60	20.000,-
Spolu	28.485,60	56.000,-

Návrh plánu činnosti a rozpočtu na rok 2002

Akcia	Príspevok SAS	Dotácia SAV
1. Zjazd slovenských archeológov 16.-17.4.2002, Nitra (spoluorg.: Archeologický ústav SAV)	1.000,-	10.000,-
2. Seminár História skla 2002 15.5.2002, Nitra (spoluorg.: Slovenská sklárska spol.)	1.000,-	6.500,-
3. Archeologické a historické pamiatky Spiša, jún, 4 dni, Poprad - Miskolc (spoluorg.: Maď. arch. a umenoved. spol.)	1.000,-	6.000,-
4. Stretnutie archeológov prihraničných oblastí, september, 1 deň, Bratislava (spoluorg.: Arch. múzeum SNM)	1.000,-	7.000,-
5. 11. Stretnutie východoslov. archeológov október, 1 deň, Prešov (spoluorg.: Prešovská univerzita)	2.000,-	4.000,-
6. Biritualita v pravekom, protohist. a včasnostred. vývoji na Slov. november, 2 dni, Nitra (spoluorg.: Archeologický ústav SAV)	1.000,-	10.000,-
7. Informátor SAS (2 čísla) (spolu s Archeologickým ústavom SAV)	1.000,-	10.000,-
8. Bibliografia slov. arch. 93/94 (spolu s Archeologickým ústavom SAV)	1.000,-	10.000,-
9. RegisterAVANS-u (spolu s Archeologickým ústavom SAV)	1.000,-	5.000,-
10. Zborník Historické sklo 2001 (spolu s Archeologickým ústavom SAV)	1.000,-	15.000,-
11. Odmena tajomníka	3.000,-	3.000,-
12. Odmena hospodára	6.000,-	-
13. Odmena knihovníka	1.000,-	-
14. Prevádzkové náklady	7.000,-	25.000,-
Spolu	28.000,-	111.500,-

Nadácia Antona Točíka na podporu zverejňovania výsledkov archeologickeho a numizmatickeho výskumu (výročná správa za r. 2001)

Činnosť predstaviteľov Nadácie Antona Točíka (ďalej NAT) sa v roku 2001 zameriava na napĺňanie jej cieľa stanoveného štatútom (2), a to na vytváranie finančných a materiálových zdrojov umožňujúcich zverejňovanie výsledkov archeologickeho výskumu pravekých a včasnohistorických osád, pohrebísk a ďalších druhov nálezisk, významných archeologickej a numizmatickej nálezov, ktoré podstatnou mierou prispievajú k osvetľovaniu najstarších dejín Slovenska a vytvárajú obraz dejinného vývoja od starzej doby kamennej až po stredovek.

V týchto intenciách správna rada NAT podporila prípravu rukopisov, ktoré v spolupráci s Archeologickým ústavom SAV a Slovenskou archeologickej spoločnosťou plánuje vydať roku 2002:

- 1) BIOGRAFIA A BIBLIOGRAFIA PhDr. Stanislava Šišku, DrSc.,
- 2) BIOGRAFIA A BIBLIOGRAFIA univ. prof. PhDr. Bohuslava Novotného, DrSc.
- 3) zborník SLOVENSKÁ NUMIZMATIKA 16.

Získavanie finančných prostriedkov na plnenie stanoveného cieľa sa uskutočnilo
a) oslobovaním potenciálnych sponzorov a darcov,
b) predajom publikácií vydaných v minulých rokoch.

Nadáciu Antona Točíka v roku 2001 finančnými darmi v celkovej čiastke 5 500,- Sk podporili: Obecný úrad Šarovce (dar viazaný na vydanie Biografie a bibliografie B. Novotného), akad. sochárka L. Cvengrošová, PhDr. J. Šulcová a T. Šidlová. Nadačný fond vzrástol z predaja publikácií o 23 720,- Sk, z úrokov z vkladov o 21 755,72 Sk. Celková výška príjmov v roku 2001 predstavuje čiastku 50 975,72 Sk.

Výdavky v celkovej sume 5 96,- Sk pozostávajú z poštovného (211,-), z nákupu kancelárskych potrieb (9,-), z honoráru na účtovníctvo (1512,-), z bankových poplatkov (802,-), z daní z úrokov (3262,-) a zo zdanenia dohody o vykonaní účtovníckych prác (168,-).

Rozdiel príjmov a výdavkov predstavuje čiastku +45 011,72 Sk.

Majetok NAT v roku 2001 dosiahol sumu 613 703,04 Sk, z čoho finančný majetok v peňažných ústavoch a v pokladni predstavuje 438 253,04 Sk, majetok uložený v publikáciách 175 450,- Sk.

Po úmrtí podpredsedu správnej rady PhDr. Stanislava Šišku, DrSc. (9.7.2001) sa voľbou uskutočnili zmeny v riadiacich orgánoch NAT. Súčasný stav je nasledovný:

Prof. PhDr. Jozef Vladár, DrSc., predseda
PhDr. Darina Bialeková, CSc., podpredsedníčka
PhDr. Ján Rajtár, CSc., tajomník
RnDr. Mária Vondráková, CSc., pokladníčka
Členovia:

Prof. PhDr. Ján Lichardus, Ing. Anna Točíková, PhDr. Marta Mácelová, PhDr. Gabriel Nevizánsky, CSc., Berta Nieburowá.

Dozorná rada:

Prof. PhDr. Alexander Ruttkay, DrSc., PhDr. Margaréta Musilová, PhDr. Ján Hunka, CSc.

Správkyňa: PhDr. Eva Kolníková, DrSc.

Správna rada rozhodla využiť novelu zákona č. 561/2001 o daniach z príjmov, 48 o možnosti poskytnutia 1% z dane fyzických osôb v prospech nadácií a zaregistrovala sa v centrálnom notárskom registri ako jeho príjemca. V tejto súvislosti vyzýva kolegov a priaznivcov archeologickej a numizmatickej výskumu o poskytnutie 1% daní do nadačného fondu.

E. Kolníková

VÝZVA

NADÁCIA ANTONA TOČÍKA

NA ZVEREJŇOVANIE VÝSLEDKOV ARCHEOLOGICKÉHO A NUMIZMATICKÉHO VÝSKUMU

správna rada sa obracia s výzvou na spolupracovníkov a príaznivcov archeologickeho a numizmatickeho výskumu na Slovensku

O POSKYTNUTIE 1 % SVOJICH DANÍ ZA ROK 2001

v zmysle 48 novely Zákona o daniach z príjmov č. 561/2001 zo 4. 12. 2001

NADÁCIA ANTONA TOČÍKA BOLA AKO PRIJÍMATEĽ 1% DANE Z PRÍMOV ZAREGISTROVANÁ V CENTRÁLNOM NOTÁRSKOM REGISTRI 22.1.2002 (NCR 859/2002).

Nadácia AT použije príjem z tohto zdroja na cieľ svojej činnosti podporu zverejňovania výsledkov archeologickeho a numizmatickeho výskumu na Slovensku informácie o tom zverejný v Informátori Slovenskej archeologickej spoločnosti a v iných periodikách.

POSTUP

poskytnutia 1% dane z príjmov (podľa zákona najmenej 20.- Sk)

1. Daňovník, ktorý podáva daňové priznanie miestnemu Daňovému úradu (do 31.3.2002) pripojí k nemu vyhlásenie (tlačivo na Daňovom úrade alebo u zamestnávateľa) o poskytnutí 1% dane z príjmov za rok 2001, v ktorom uvedie, že ho poskytuje Nadáciu Antona Točíka a vyznačí číslo jej bankového konta. Vyhlásenie možno Daňovému úradu predložiť najneskôr do 15. 4. 2002.

2. Daňovník, ktorému ročné zúčtovanie vykonáva zamestnávateľ a tak nemusí samostatne podávať daňové priznanie, svoje rozhodnutie poskytnúť 1 % dane Nadáciu Antona Točíka
a) do 30. 4. 2002 oznamí Daňovému úradu na tlačive „**VYHLÁSENIE**“, kde okrem názvu nadácie uvedie aj číslo jej bankového konta,
b) pripojí k nemu aj tlačivo „**POTVRDENIE ZAMESTNÁVATEĽA**“ o zaplatení dane. Pracovníci AÚ SAV tlačivá získajú v mzdovej učtárni, ktorá poskytne potrebné informácie.

Darcovia 1% dane budú zahrnutí do registra tvorcov nadačného fondu a budú sa na nich vzťahovať všetky výhody podľa štatútu NAT.

ČÍSLO ÚČTU NADÁCIE ANTONA TOČÍKA V SLOVENSKEJ SPORITEĽNI, POB. V NITRE
0031246660/0900, IČO 35590742

Správna rada Nadácie Antona Točíka vopred ďakuje za túto podporu svojho snaženia!
Informácie: Eva Kolníková, správkyňa NAT, 037/7335738, e-mail: nrauekol@savba.sk

ROZHOVORY

Redakcia Informátora sa rozhodla zaviesť rubriku: Rozhovory. Oslovili sme preto prvých absolventov samostatného odboru archeológie FF UK v Bratislave, ktorí odpovedali na tieto otázky:

1. Čo Vás priviedlo k archeológii?
2. Ako si spomíname na svoje študentské roky, pedagógov, začiatky profesionálneho pôsobenia?
3. Mali ste nejaký vzor, domáci, zahraničný?
4. Ako hodnotíte obdobie po r. 1989 v slovenskej archeológii, resp. aký je Váš názor na súčasný stav v odbore (výskum, výučba, organizácia)?

V tomto čísle zverejňujeme rozhovory s PhDr. Jozefom Paulíkom, CSc. a PhDr. Titusom Kolníkom, DrSc.

Jozef Paulík

Z etnickej stránky predstavovala moja rodna obec - Sóskút - dedinka niekoľko kilometrov západne od Budapešti malú Bratislavu. Jej polyetnicita však vznikla až po páde tureckého panstva v Karpatskej kotline. V rámci obce ilustruje túto skutočnosť aj môj rodokmeň, v ktorom sú v rôznej miere zastúpené slovenské (Paulík, Sztary), nemecké (Schuller, Rainer), chorvátske (Patrovits) ba i maďarské priezviská (Phutó). Početnú prevahu nadobudol (vďaka svojej mimoriadnej natalite?) v prvej polovici 20. storočia slovenský živel, ostatné jazyky, pochopiteľne

s výnimkou maďarčiny, už iba doznievali v jednotlivých rodinách. Dvojjazyčnosť sa zvyčajne nadobúda plynule už v „óvode“; zužitkoval som ju v slovniku: Maďarsko-slovenský archeologický slovník. Vysokoškolské učebné texty. Bratislava 1969.

V rôznych častiach obce roztrúsené kúsky zeme (vinohrady, les, ovocná záhrada, polia) mi umožnili pri pomocných práciach prvotný dotyk s minulosťou: v jednom z vinohradov (v „Šáškovom“) som sa dostať do styku so zvyškami rímskej vily (architektonické články, spony, kamea), niže záhrady, na „Vŕškoch“ som pri kopaní nachádzal črepy badenskej kultúry (dodatočné určenie). Mám dojem, že i v Maďarsku doteraz neobjavený mezolit som už svojho času „objavil“ niekde v polohe „Pri Vendelíne“, tu však pripúšťam i zmiešanie snov so skutočnosťou... Po presídlení na Slovensko som ako gymnázista opäť z vinohradov niekol'okrát priniesol črepy do Slovenského národného múzea, ktoré pani doktorka Kraskovská s úsmevom určila za nálezy za 18. až 20. storočia (vtedy už bohužiaľ n. l.). Musím však zdôrazniť, že ani objavy v rodnej obci, ani bratislavské nálezy nepodnietili môj záujem o archeológiu do takej mieri, aby som si ju zvolil za hlavný predmet v rámci dvojpriemyselného štúdia: namiesto archívnicstva som dostať omylom prihlášku na archeológiu (archeológia - dejepis). Samotné archívnicstvo som si zvolil pod vplyvom Anatola Francea (Zločin Silvestra Bonarda). Tým som však súčasne umožnil, že archeológia sa na fakulte vôbec začala v roku 1950 prednášať - spočiatku som bol na ňu prihlásený iba sám. A tak na prvých prednáškach (úvod do archeológie, paleolit) som sedel oproti prednášajúcemu p. prof. Janšákovi sám (doma som to zamilčal), pričom som aj napriek skutočne zaujímavým prednáškam uvažoval, či sa nemám venovať predsa len dodatočne deskriptívnej geometrii, ktorá mi chýbala ku skúškam na prijatie na architektúru. Nebyť kolegov, ktorí postupne pribúdali do ročníka (M. Novotná, T. Kolník a iní) bol by som asi veľmi zauvažoval o ďalšom štúdiu na FF UK, a nebyť mňa na fakulte už možno ani oni by sa neboli rozhodli pre štúdium archeológie.

Očkov. záber z pracoviska (pristrešok pre vedúceho výskumu). r. 1958. foto: T. Kolník.

Dobové pomery umožnili, ba priam si vynutili dostať sa „do výroby“ veľmi skoro - po absolvovaní školského výskumu pre prvý ročník pod vedením p. prof. J. Filipa v Čechách (Bošíň) a na „stážach“ na niektorých výskumoch u nás (Veľký Grob, Senec) som sa stal už po druhom ročníku samostatným „bádateľom“ v teréne: na záchrannom výskume v Seredi sa objavovali zvyšky halštatskej a „halštatsko-laténskej“ osady. Spolu s PhDr. J. Bártom, CSc. sme zamestnávali až 60 robotníkov (predtým mi na fakulte prednášali, že jeden archeológ môže sledovať prácu 5-6 kopáčov). Bola to krutá doba zospoločenšťovania súkromných majetkov: na výskume pracovali takmer všetci sered'skí remeselníci, ktorým znárodnili ich drobné podniky. Postupné zbedačovanie ľudu mi dodatočne pripomína pomery v osade z doby halštatskej v Seredi - s výnimkou niektorých nálezov charakterizovala osídlenie totálna chudoba (napr. v pomere k situácii na Molpíre v Smoleniciach). Na druhej strane združstevňovanie, zjednocovanie polí a tým aj ich prvá hlboká orba umožnila spozorovať už počas cest autom, či vlakom neviďané množstvo sídliskových pravekých objektov a možno i viditeľné stopy pohrebísk. Nebolo v Ľudskej sile zachytiť ich počet, čo len informatívne, zberom: po niekoľkých rokoch objekty opäť splynuli a opäť pred našimi očami na oboch stranach hlavných ciest (a pochopiteľne i za nimi) s okolitým terénom. Na niektorých polohách sa však uskutočnil systematický výskum, čím sa vytvorili takmer v každom vývojovom úseku prvotné podmienky pre ďalší rast archeológie až po dnes.

V odbornej a vedeckej činnosti ma sprevádza (a iste bude v budúcnosti sprevádzať aj niektorých mladších kolegov) už v Biblia konštatovaný fakt: nikto nie je doma prorokom. Skupiny, lokálne typy ba i kultúry, ktoré sa postupne a nutne vynárali v rámci doby bronzovej a na zdrode ktorých som mal i sám občas skromnú účasť, sa v našej literatúre väčšinou uznávali až po ich „uznaní“ v cudzine. Pravda, nerátam do toho územie terajšej Českej republiky, kde práve naopak, podnety zo Slovenska sa väčšinou kladne prijímalia a tvorivo rozvíjali. Myslím na problematiku tzv. Posledného veľkého stáhovania indoeurópskych „národov“ v súvisie s výskumom mladobronzových mohýl na juhozápadnom Slovensku (Univ. prof. J. Bouzek). No na druhej strane sa musí človek iba pousmiat (čo iného už zostáva) nad tým, že zatiaľčo sa isté termíny ako je napr. čakanská kultúra v európskom rámci všeobecne uplatňujú, na Slovensku sa pri bližšom kultúrnom označení typického čakanského keramického materiálu používa prekonaná terminológia (AVANS v roku 1999, Nitra 2000, 107n, obr. 71, 72). Iné termíny sa zasa, bez patričného odôvodnenia jednoducho obchádzajú, aby sa možno, označujúc tú istú kultúrno-spoločenskú jednotku v literatúre opäťovne objavili. A zostávajúc na tomto neveselom úseku nemožno neuviesť aspoň jeden krikľavý príklad aj zo susedstva:

v publikácii A történelem kúszóbén, Budapest 1984 použil autor z mojich prác 3 celostránkové a iné menšie ilustrácie, pričom ma nezaradil ani medzi základných autorov, z ktorých čerpal. Svojho času som na túto literárnu neserióznosť vôbec nereagoval, aj teraz to spomínam iba ako ukážku par excellence cudzích výsledkov. Aj pri písaní kompilačných prác charakteru všechnuti by sa mali dodržať základné etické normy.

Základom, jadrom, doteraz plne nevyčerpaným ľažiskom mojej archeologickej činnosti bolo a zostáva pohrebisko v Chotíne. Pri jeho spracúvaní som sa dostať k riešeniu početných dielčích problémov. Ako odpoveď na otázku, čo bolo predtým, vznikol pojem čakanskej kultúry, ktorá sa v širšom rámci vývojovo vklínila medzi stredobronzové kultúry a karpatskú velatickú kultúru (Vál I.). Na otázku, čo bolo vo východnom susedstve, odkiaľ sa objavili na chotínskom pohrebisku vplyvy, bolo treba rámcovo odôvodniť existenciu ďalnej „novej“ kultúry - kyjatickej. Bolo treba osvetliť v menších i väčších štúdiách aj vzťahy k severnému lužickému susedstvu a pokúsiť sa o vystihnutie kultúrnych pomerov po záverečnej fáze pohrebiska. Napokon pokiaľ ide o zmeny názorov, vyžiadala sa potreba opustiť teóriu o prerastaní karpatsko-velatickej kultúry z čakanského základu a v nositeľoch čakanskej kultúry bolo treba postupne objavovať svojzráne vyvrcholenie samostatnej vetvy stáročného indo-europeizačného procesu, ktorá sa priestorovo odstiepila od domáceho vývoja. Hoci každý nový nález a správnejší prístup k starším objavom je v plnom súlade so staronovou teóriou sťahovania Indoeurópanov, čo však treba ešte v súvise s danou problematikou sprístupniť, bližšie osvetliť a na spoľahlivej báze plňe odôvodniť.

Hľadajúc pravdivé odpovede na početné otázky minulosti v širšom zmysle som sa dostať k aktualizácii niektorých klasických hesiel-pravidiel, ktoré nadobudli často odlišné podoby: „In vino veritas, sed ubi vinum est?“, „Carpe noctemque diem“ a pod. Dospel som k poznatku, že aj veta nášho klasika „na Slovensku je to tak“ má svoju stredovekú paralelu: Extra Hungaria non est vita, si est vita, non est ita. Aj v starej Hungarii to bolo teda tak, čo však predsa len neumožňuje dokončiť túto krátku úvahu v klasickom duchu: Nihil movum sub sole ...

Nemožno tak urobiť, pretože sa vyskytlo aj niečo nové, dokonca solárne, čo priam symbolicky zapadá do oblasti môjho špeciálneho záujmu v archeológii, čím je s kultom späť umenie. Je to nález hlineného koníka na devínskom hradisku, ktorý pochádza zo staršej doby bronzovej a znázorňuje v zoomorfnej podobe hlavného indoeurópskeho boha Djausa so zložitou sústavou symbolicko-indexových znakov. Sakrálno-umelecký artefakt sa našiel na lokalite, kde sa realizuje dlhorocný archeologickej výskum pod vedením PhDr. Veroniky Plachej, do ktorého sa v súčasnosti sám zapájam. Nález má predbežne jedinú priliehavú analógiu v Malej Ázii a tá je tiež z religióznej stránky v plnom súlade s teóriou veľkého sťahovania, ako sa dala doložiť na základe iných archeologickej dokladov (čakanské mohyly, ich charakter a jednorázový zánik, stredodunajské počiatky kolektívnej bojovníckej výzbroje a výstroje a ī.). Pre autora týchto riadkov akoby priniesol nález symbolickú odmenu za doterajšiu činnosť na poli archeologie. Pre mladú generáciu archeológov sa otvárajú i týmto artefaktom doposiaľ netušené bádateľské oblasti.

Na niektoré otázky ani neviem odpovedať. „Vzorov“ som mal viac, vlastne to boli všetci, ktorých text sa dal čítať (bol z odbornej strany na patričnej výške). Obdobie po roku 1989 hodnotím kladne, dalo by sa však dlhšie pracovať v teréne. Napr. dr. Kraskovská robila do svojich 75 rokov.

P.S. Nakoľko moja rodná obec sa spomína aj vo Viedenskej obrázkovej kronike, ako zastávka Arpádovho vojska (mohlo to byť niekde na Lúkach, pod spomenutými Vŕškami), a v duchu E. Adyho som i sám napísal niekoľko sto básni, môžem azda ukončiť tieto riadky prekladom jednej jeho slohy, ktorá má, zdá sa, aj v mojom prípade skrytý, symbolický, pochopiteľne, značne odlišný význam:

Ja slávnou cestou vereckou som prešiel,
V ušiach mi ešte pradávna pieseň znie...
Môžem však vtrhnúť v Kotline karpatskú
Novými piesňami nových čias v Devíne?

Váš Jozef Paulík.

Titus Kolník

„Som žiakom mnohých učiteľov“

Titus Kolník

1. Čo Vás priviedlo k archeológii?

Vôbec nepatrím do kategórie tých, čo sa už v detstve nadchýňali archeologickými objavmi a vysnívali si svoje povolanie. Asi čitateľov budem šokovať, ale u mňa rozhodla úplná náhoda. Presnejšie povedané bratovo rande. Musím to však vysvetliť trochu širšie a na konci profesionálnej kariéry mi to už vari neuškodi. Maturitná komisia v Novom Meste nad Váhom ma odporučila (v r. 1950 čosi také naozaj bolo možné) na štúdium na Vysokej politickej v Prahe. O to som však nemal záujem. Chvíľu som sa pohrával s myšlienkovou, že sa zapíšem na medicínu, vtedy to neboli žiadny problém (z mojej triedy bolo 8 lekárov). Napokon som sa prihlásil na Filozofickú fakultu v Bratislave s tým, že mám záujem o štúdium jazykov (nemčina, ruština) alebo historie. Prijatý som bol na historiu. Pri mojom prvom pokuse o zápis sa však prihodilo - bolo to v piatok predpoludním, že zrazu študijná referentka dekanátu oznánila, že ďalších zapišu až v pondelok. Bol som už práve na rade a okienko sa vtedy definitívne zavrelo. Hlboko sa ma to dotklo, nepodarilo sa mi ju uprosiť, že musím cestovať domov lebo som nedostal ani internát, ani štipendium. V nasledujúcom nedeľu boli u nás michalské hody, prišli kamaráti pracujúci v Ostrave, vraj výborne sa tam zarába, vykašli sa na vysokú školu, pod s nami, budeš baník (vtedy platil socialistický slogan „Som baník, kto je viac“), dobre si zarobiš, budeš nezávislý a všade budeš mať dvere otvorené. A ja som tomuto mámeniu naivne

podľahol. V októbri 1950 som dva týždne fáral na bani Klement Gottwald v Hornej Suchej, nedaleko Karvinej. Keď som sa prvý raz v klietke viesol do bane, na šachte práve vyvesili čiernu zástavu. Až neskôr mi „chachaři“ na ubytovni prezradili, že na posteli, ktorá sa mi ušla, predtým spával, ten čo ho tam zasypalo. V bani na úseku, kam ma pridelili stále zo stropu pršalo, nielen voda ale aj kamienky, a mal som aj určité zdravotné problémy, bol som však odhadlaný vydržať. Na ubytovni si ma chlapí stále doberali, že musím byť asi riadne šibnutý, keď mám maturitu (uverili až keď som ukázal vysvedčenie) a napriek tomu chcem byť baníkom. Bol som už v dosť depresívnom stave, keď mi brat napísal, že do konca októbra mám ešte stále šancu požiadať na fakulte o dodatočný zápis, ak by som si to predsa len chcel rozmyslieť, ale vraj veľmi neverí, že prekonám svoju tvrdohlavosť a vrátim sa. Tuším, že po prvý raz v živote som pokorne sklonil hlavu, zbalil kufor a odcestoval do Bratislavu. Najprv som sa vybral do Horského parku za bratom, vtedy už absolventom matematiky a fyziky, aby som sa mu podľakoval a aby mi poradil, pri definitívnom rozhodnutí o odbore, ktorý si zapíšem. Brat bol práve na rande a tak čakajúc na jeho návrat, vyzoprával som svoju „banícku anabázu“ jeho spolubývajúcemu, neskôr pomerne známemu slovenskému geológovi. Keď som poznamenal, že istý čas som uvažoval aj o štúdiu geológie, okamžite zareagoval, vraj teraz vidí, že najvhodnejší odbor bude pre mňa archeológia, ktorá čoskoro zaznamená veľký boom. Ironicky ešte poznamenal, že tam budem môcť použiť aj svoje „banícke“ skúsenosti. Dobre mi poradil. Brata som sa vtedy nedočkal, ale dospel som náhle k jednoznačnému rozhodnutiu. A neľutoval som. Určitý problém sa vynoril keď „ostravsko-karvínske doly“ pátrali po absentérovi Kolníkovi. Skončilo to však dobre, dokonca mi poslali aj vyúčtovanie a vianočné. Na fakulte som dočasne mal povest podozrivého individua s akousi nejasnou baníckou minulosťou. Nevedel som o tom, až neskôr mi kolegovia prezradili, že určitú dobu mi nedôverovali a mali sa predo mnou na pozore.

Sumarizujúc odpoved', môžem konštatovať, že v živote nie je ani tak dôležité, aké povolanie si človek vysníva, ale rozhodujúce je skôr, aby to, čo si zvolil, robil s plným nasadením a rád. Láska i úspechy sa časom určite dostavia.

2. Ako si spomíname na svoje študentské roky, pedagógov, začiatky profesionálneho pôsobenia?

Prvá polovica 50-tych rokov, do ktorej spadá moje štúdium, bola zvláštnym obdobím, okrem iného aj dobou priostriujúcej sa studenej vojny. Mnohí sme vtedy čakali, že sa už-už čosi musí stať. A nestalo sa nič, vlastne sa udialo veľa, čo nás poznačilo. Prišiel napr. proces s buržoáznymi nacionalistami a my sme na Filozofickej fakulte UK dokonca odhlasovali rezolúciu požadujúcu pre G. Husáka trest smrti. Ruku som sice nezdvihol, ale zbabelo som sa schovať za stíp v amfiteátri v nádeji, že si to nikto nevšimne. Ako málo bolo vtedy treba, aby sa človek na chvíľu cítil takmer hrdinom. Postupne sme sa úspešne učili pretvarovať, ale udavačov v mojej generácii tuším nebolo.

V Bratislave som mal iba troch skutočných učiteľov. Bohémskeho grandseignaura slovenskej archeológie a krasorečníka Jána Dekana, pragmatickejho, zanieteného terénneho archeológa a organizátora Antona Točíka a distingvovaného diplomata, človeka veľkého rozhľadu Štefana Janšáka. Boli to pozoruhodní triumviri. Každý úplne iný, s bohatými a rozdielnymi životnými osudmi. Jedno však mali spoločné: vedeli v nás vzbudiť sväté nadšenie pre archeológiu, správne nás naštartovať a vyslať na obežnú dráhu. V ročníku sme boli vlastne tiež iba traja: M. Novotná, J. Paulík, a ja. Len krátkodobo s nami študovali aj L. Jeremenková a E. Janšáková. Stali sme sa prvou generáciou, ktorá absolvovala špecializované štúdium archeológie FFUK v Bratislave. Aj po polstoročí sme chvalabohu všetci traja ešte aktívne na scéne. Kolegovia z iných odborov nám úprimne závideli, že od počiatku štúdia máme živý kontakt aj s terénou praxou, s vykopávkami. Všeličo nám v tých pohnutých rokoch naši pedagógovia nestihli odprednášať, ale onen svätý zápal pre bádanie v teréne nám úspešne naočkovali. Tak sa vytváralo moje trvalé puto s Archeologickým ústavom SAV v Nitre.

V rámci medzifakultnej výmeny poslucháčov, iniciovanej práve jedným z mojich učiteľov, vtedy dvojnásobným „Dekanom“ som sa dostal do Prahy. Bolo to v pamätnom 53-om, významnom nielen smrťou Stalina a Gottwalda, ale i menovou reformou. Všetko som mimoriadne citlivou vnímal a s odstupom času môžem povedať, že to boli najvzrušujúcejšie a najkrajšie mesiace môjho študentského života. V Prahe som sa stihol prvý raz nielen vážnejšie zamilovať, ale aj naplnu precítiť, že som Slovákom. Tam som si po prvý raz silne uvedomil, že sme v mnohom úplne iní, a že je to tak vlastne dobre.

V Prahe som mal skvelých učiteľov, profesorov akademika Filipa a akademika Eisnera. Prvý bol prísny vedec a vynikajúci pedagóg, ktorému pre všeestrannú starostlivosť o poslucháčov všetci hovorili otec Filip. Bol som prekvapený, že už pri príchode mi pripomenal, že v Prahe mám nielen študovať, ale že treba vnímať aj jej historickú a kultúrnu atmosféru, že Praha je krásne mesto... Druhý, profesor Eisner mal k Slovensku a k Slovákom osobitne

Očkov. záber z pracoviska (pristrešok pre vedúceho výskumu). r. 1958. foto: J. Paulík.

vrúčny vzťah. Už aj preto, že za prvej Republiky na Komenského univerzite v Bratislave kládol základy slovenskej archeológie. Vždy som vysoko hodnotil, že obaja viedli poslucháčov k absolútne korektnému vzťahu k Slovensku a slovenskej archeológii a od samého počiatku uznávali aj jej úplne autonómne postavenie. Možno aj v tom čiastočne väzia jej pozoruhodné úspechy.

Aby som to zhrnul: v Bratislave sa prebudil môj vážny a úprimný záujem o archeológiu. V Prahe som si plne uvedomil, že predpokladom úspechu vo vede je aj systematická a cieľavedomá práca. Pochopil som aj to, že na archeologickej „zaostalom“ Slovensku skôr či neskôr určite príde doba veľkých „objavov“. Správne som vytušil, že handicap, ktorý má Slovensko, možno úspešne premeniť na výhodu. Ruky sme nemali zviazané tradíciou, poznatkami sformulovanými predchádzajúcimi generáciami. Už prvé roky môjho praktického pôsobenia v teréne to vrchovate potvrdili.

3. Mali ste nejaký vzor, domáci, zahraničný?

Každý z nás je jedinečné individuálnym, a preto si nemyslím, že by sme mali byť závislí alebo sa snažiť napodobovať nejaké ideálne vzory. Takých vlastne, ani nie. Sú len ľudia z mäsa a kostí, so všetkými svojimi prednostami i negatívnymi vlastnosťami. Mal som v živote šťastie a do kratšieho alebo dlhšieho kontaktu som sa dostal s mnohými vynikajúcimi vedcami a ľuďmi. U každého z nich som objavil niečo výnimočné, čím vyčnieval nad ostatných, a čo by bolo vhodné napodobovať ako vzor. Inšpiráciu som sa snažil hľadať u mnohých, a tak môj ideálny vzor by synkreticky spájal dobré či výnimočné vlastnosti viacerých. Menovite všetkých uvádzat by nebolo asi možné ani spravodlivé. Naozaj sa cítim a snažím sa zostať žiakom mnohých učiteľov... A tým neboli iba známi vedci, domáci, či zahraniční. Veľa som sa naučil aj od kolegov a od „jednoduchých“ ľudí. Takými boli dnes už legendárni zberatelia a externí spolupracovníci Archeologickejho ústavu Karol Godovič z Abrahámu a Viliam Kraľovič z Križovian nad Dudváhom. Ale aj nezabudnuteľný Alfréd Stach, katolícky knaz, ktorý po 6-ročnej „škole života“ (jeho označenie) v Jáchymove pracoval u mňa ako „obyčajný robotník“ na výskume v Milanovciach-Vel'kom Kýri a neskôr ako „pomocný“ technik pri výskume v Branči a napokon aj ako nedostižný „kastelán“ na pracovisku v Malých Vozokanoch. Boli to ľudia obdarení s obrovskými životnými skúsenosťami a neobyčajným ostrovtipom a tým čo zjednodušene i nepresne nazývame zdravým sedliackým úsudkom. Mnohokrát som sa presvedčil, že ten je práve v archeológii nepostrádateľný. Naozaj považujem za šťastie, že som so všetkými tromi mal možnosť dlhodobo spolupracovať v teréne a vnímať ich ako svojich prvých konzultantov, kritikov i oponentov.

Pochopiteľne nemôžem menovite vynechať ani môjho zahraničného učiteľa popredného európskeho archeológa včasnej doby dejinnej profesora Joachima Wernera z Mnichova. Prvý dôverný kontakt som s ním nadviazal v Ermitáži vo vtedajšom Leningrade. V roku 1963 som tam bol na krátkodobom študijnom pobytu a práve vtedy sa tam v rámci svojej trojmesačnej študijnej cesty v bývalom Sovietskom zväze zdržoval aj profesor Werner. Ako prvý západný archeológ v povojnovom období precestoval vtedy kvôli štúdiu pamiatok „kočevníkov“ aj Sibír. Vtedy si ma vtipoval ako budúceho štipendista pre pobyt v Mnichove. Zaujal som ho svojimi názormi - ako mi neskôr prezradil - počas odbornej i neodbornej debaty (zúčastňovali sa jej aj M. A. Tichanova a I. I. Ljapuškin). Nebol to len vynikajúci vedec a pedagóg, ale aj neobyčajne schopný organizátor. Čo si raz zaumienil, zvyčajne aj s úspechom realizoval. A tak som sa, týždeň po páde Nikitu Chruščova, dostal ako štipendista Humboldtovej nadácie, v poradí prvý z celého Československa (nielen z archeológie, ale i z ostatných vedných odborov) do Mnichova.

Mnichovský archeologický ústav bol vždy nielen dôležitým vedeckým centrom v SRN, ale aj inštitúciou, ktorá ako prvá cieľavedome a systematicky nadvázovala a budovala „Ostkontakte“. Pôsobilo to vtedy inšpiratívne i na mnohé iné vedecké ustanovizne v spolkovom Nemecku. Medzi inými i na Humboldtovú nadáciu v Bonne. Čoskoro sa do SRN na štipendium dostali zo Slovenska aj vedeckí adepti iných odborov, dodnes je to zo Slovenska vyše 150 vedcov v rámci Humboldtovej nadácie. Iste svoju úlohu zohrala aj skutočnosť, že už v roku 1966 sa nám podarilo na Slovensko prizvať na týždenný pobyt dlhoročného generálneho sekretára Humboldtovej nadácie Heinricha Pfeiffera a zoznámiť ho s fenoménom SLOVENSKO. Vtedy sa rozbehla aj spolupráca s DAAD - s Deutscher Akademischer Austauschdienst.

Mal som v živote veľa nedostižných vzorov a cítim sa byť žiakom mnohých učiteľov.

4. Ako hodnotíte obdobie po r. 1989 v slovenskej archeológii, resp. aký je Váš názor na súčasný stav v odbore (výskum, výučba, organizácia)?

Domnievam sa, že na objektívne hodnotenie treba mať určitý časový odstup. Ale aj osobnú nezávislosť od toho čo, alebo koho posudzujem. Je tu totiž vždy nebezpečie, že v hodnotení budú prevládať subjektívne a vlastnými skúsenosťami determinované pohľady.

Po roku 1989 som tiež patril k tým, ktorí sa nazdávali, že prišiel čas, keď treba iniciovať v štruktúre archeologickej bádania na Slovensku radikálne zmeny. Bol som naklonený opustiť doterajší centralistický model výskumu a pristúpiť na konstituovanie samostatnej inštitúcie pre záchranný archeologickej výskum, podľa vzoru nemeckého Bodendenkmalpflegeamtu. Dnes dospejam k presvedčeniu, že v politicky i spoločensky rozkolísanom slovenskom prostredí 90-tých rokov, by to bol býval príliš riskantný krok možno s katastrofálnymi následkami. Viem, o čom hovorím. Dnešný stav celkom určite nepredstavuje ideálny model, monopol nikdy nie zdravý, ale na druhej strane musíme rešpektovať súčasné slovenské podmienky. A zatiaľ žiaľ niet rozumnejšej alternatívy, ako akceptovanie centrálnej pozície Archeologickejho ústavu SAV. Nepochybujem, že perspektívne je zmena nevyhnutná.

K otázke výučby by som spokojne mohol povedať: Nekomentujem. Nikdy som totiž nemal šancu na túto oblasť

aktívne vplývať, nechcem sa tým zbavovať spoluzodpovednosti. Súčasný stav určite nie je najlepší, ale katastroficky by som ho tiež nevidel. Vznik nových katedier archeológie považujem za pozitívum. Konkurenčné prostredie je principiálne zdravé. Nesmie sa však súťažiť v znižovaní latky náročnosti a vytváraní čo najľahších podmienok k získavaniu titulov. Rebríček katedier podľa kvality ich pedagógov si netrúfam robiť. Viem, že každá má svoje prednosti, ale i svoje minusy. Ich hodnotenie má tuším v kompetencii akreditačná komisia. Ale čím som starší a skúsenejší tým viac dochádzam k presvedčeniu, že rozhodujúci nie je len pedagóg ale že rovnako dôležitý, ba možno ešte dôležitejší je študent a jeho talent. Teda šancu majú mnohí, aj ti, čo nenavštievujú „prominentné“ školy. Život predsa potvrdzuje, že aj z tzv. slabších univerzít prichádzajú vynikajúci odborníci a opačne. Za absolútne najdôležitejšie považujem to, aby pedagógovia vedeli u svojich študentov vzbudit záujem, skrátka naštartovať ich.

Pre budúcnosť zostávam optimistom a verím, že aj v najmladšej bádateľskej generácii sa objaví dosť schopných jednotlivcov, ktorí sa úspešne dokážu vyrovnáť s úskaliami, ktoré pre archeológiu prináša súčasnosť. Verím, že vždy sa nájde aj dosť tých, ktorí bude archeológia nielen zamestnaním, ale aj životným poslaním.

SPOLOČENSKO-VEDECKÉ PODUJATIA

14. sympózium Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im mittleren Donauraum, Kravsko.

V dňoch 26.-29. novembra sa v Kravsku, okr. Znojmo, v priestoroch miestneho kaštieľa, uskutočnilo v poradí 14. sympózium *Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im mittleren Donauraum*. Jeho organizátormi boli aj tento krát Rakúcka Akadémia vied, Ústav pre pravek a pravekú dobu dejinnú Univerzity vo Viedni, Archeologický ústav Akadémie vied Českej republiky v Brne, Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied v Nitre a Archeologický ústav Univerzity v Kolíne nad Rýnom, oddelenie Rímsko-provinciálnej archeológie. Témou sympózia, ktorého sa ako po iné roky zúčastnili špecialisti na dobu laténsku, dobu rímsku, stáhovanie národov a včasného stredoveku východnej, strednej a severnej Európy, bola v poslednej dobe často diskutovaná téma *Kontinuita a diskontinuita*. Počas troch dní zazneli tieto príspevky: *Michael Altjohann*: Laténezzeitliche Umgangstempel, *Karol Pieta*: Die Störungen der keltischen Kontinuität, *Vladimír Salač*: Zur Kontinuität zwischen Laténe- und Kaiserzeit in Böhmen, *Milan Jančo*: Die Grubenhäuser des Typs Droberjar C2 in Böhmen, *Vladimír Varsík*: Einige Bemerkungen zur Entwicklung der germanischen Siedlungskeramik im Raum Bratislava (1.-2. Jh. n. Chr.), *Kristián Elschek*: Siedlungs-kontinuität an ausgewählten kaiserzeitlichen Fundstellen des slowakischen Marchlands, *Ján Rajtár*: Marko-mannenkriege - Kontinuität oder Diskontinuität, *Marianne Pollak*: Frühgeschichtliche Siedlungen an der unteren Maarch, Niederösterreich. Methodische Überlegungen zur Kontinuität von Siedlungsräumen, *Magdalena Mączyńska*: Zu neuen Verbreitungskarten der Fibeln im Barbaricum, *Oleg Šarov*: Zur Chronologie der Bestattung mit der "goldenene Maske", *Eszter Istvánovits und Valéria Kulcsár*: Continuity and discontinuity in the Sarmatian material culture in the steppe and Carpathian Basin (on the basis of some types of objects), *Marek Olędski*: Przeworsk culture and the beginning of the Blažice-Bereg culture, *Jaroslav Tejral*: Zu Kontinuitätsfragen im mittleren Donauraum während des 5. und 6. Jahrhundert, *Jaroslav Peška und Marek Kalábek*: Neue völkerwanderungszeitliche Siedlungsfunde aus Olomouc-Slavonín, *Anna Mastýková*: Die Chro-

nologie des mittleren Donauraumes aufgrund der Entwicklung der Frauentracht im 5.-6. Jahrhundert, *Markéta Svenssonová*: Anthropological Habitus of the Populations north of the Middle Danube during the 5.-6. centuries, *Walter Pohl*: Überlegungen zur ethnischen Kontinuität zwischen Spätantike und Frühmittelalter, *Radu Harhoiu*: Kontinuität als Diskontinuität, *Andrzej Kokowski*: Ethnologische Diskontinuität Beispiel Hrubieszów Becken, *Hans Geisler*: Prognose von Kontinuitätslinien im Rahmen eines Kulturmodells, *Michel Kazanski und Ilja R. Achmedov (Akhmedov)*: Le Danube et le Dniepr au Ve s.: découvertes "principières", *Ilja R. Achmedov (Akhmedov)*: Belt fittings with zoomorphic decorations in the Forest Zone of the Eastern Europe in the Hunnish and Post-Hunnish time, *Claus von Carnap-Bornheim*: Von Vögeln und Fischen oder von Thorsberg nach Domagnano, *Dieter Quast*: Neue Forschungen zum Runden Berg bei Urach, *Franz Glaser*: Ausgewählte Beispiele an Kontinuität und Diskontinuität südlich des Alpenhauptkammes. Súčasťou sympózia bola exkurzia do nového depozitára Brnenského archeologického ústavu. Tu doc. Jaroslav Tejral a Mgr. Tomáš Zeman predstavili väčšinu nálezov zo sídliska neskorej doby rímskej a stáhovania národov v Zlechove, z polozemníc a z jám preskúmaných v rokoch 1964-69 dr. V. Hrubým. Dr. Jaroslav Peška a Mgr. Marek Kalábek predložili účastníkom sympózia výber najnovších nálezov zo sídlisk doby rímskej a stáhovania národov preskúmaných v Olomouci, Slavoníne, skúmaných v roku 2001. Druhou zastávkou exkurzie bola Žuráň, kráľovská hrobka germánskych kniežat 5. storočia, zároveň miesto späť s novodobými dejinami, s Bitkou troch cisárov pri Slavkove. Prednášky, ktoré na sympóziu odzneli, budú publikované v edícii Spisy archeologického ústavu AV ČR Brno. Budúce pätnásťe zasadanie sympózia *Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im mittleren Donauraum*, ktorého organizáciu prevzal PhD. Claus von Carnap-Bornheim (Magdeburg), sa uskutoční v Nemecku. Téma pripravovaného stretnutia je "Vodné toky a pramene a ich význam pre ľudí doby laténskej až včasného stredoveku".

M. Jančo, ARÚ Praha

Konferencia ARCHAEOLOGICAL PROSPECTION 4th International Conference on Archaeological Prospection Viedeň, 19. - 23. septembra 2001

V dňoch 19. - 23. septembra 2001 sa konala vo Viedni štvrtá konferencia venovaná archeologickej prospekcii. Prvá sa konala z iniciatívy univerzity v Bradforde (Veľká Británia) v roku 1995 a ďalšie, s dvojročnými intervalmi, v Japonsku a v Mnichove. Hlavným organizátorom bola Rakúská akadémia vied, spoluorganizátormi bol celý rad ďalších inštitúcií, menovite: Österreichisches Archäologisches Institut, Österreichisches Bundesdenkmalamt, Die Österreichische Gesellschaft für Ur- und Frühgeschichte, Zentralanstalt für Meteorologie und Geodynamik, Das Land Niederösterreich, ICOMOS Austria, Institut für Kulturgeschichte der Antike ÖAW, Institut für Photogrammetrie und Fernerkundung Technische Universität Wien, Institut für Ur- und Frühgeschichte der Universität Wien, Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur, Ministerstvo obrany, VIAS (Vienna Institute for Archaeological Science), University of Vienna v kooperácii s Aerial Archaeology Research Group, European Geophysical Society, CIPA - ICOMOS & ISPRS Committee on Documentation of Cultural Heritage.

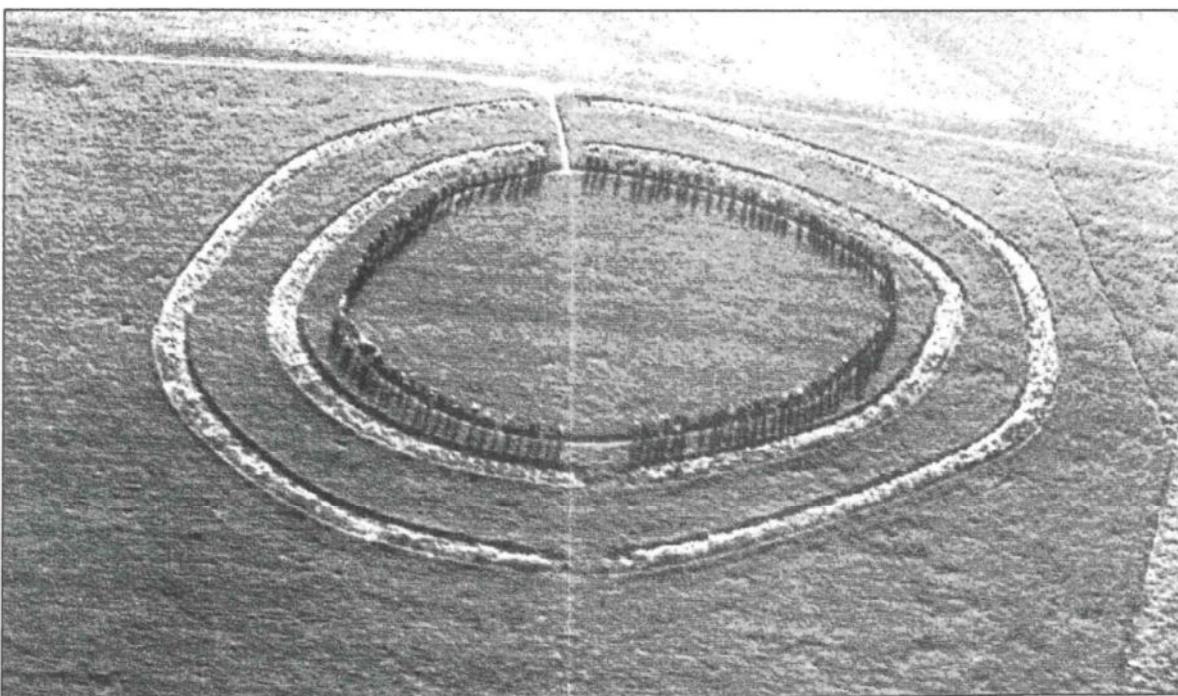
Na úvod konferencie odznelo sedem vyžadaných prednášok, zameraných na hlavné oblasti archeologickej prospekcie. Úvodnú prednášku mal priekopník v tomto, dnes už pre archeológiu nepostrádateľnom, odvetví Irwin Scollar, ktorý prezentoval história a vývoj prospekcie všeobecne, ale najmä na príkladoch vlastnej činnosti. V podobnom duchu sa niesli i ostatné prednášky prezentované významnými odborníkmi v jednotlivých oblastiach.

Irwin Scollar: Archeologická prospekcia. *Helmut Becker - Jörg Fassbinder:* Magnetická prospekcia - prehľad a vyhliadky. *Yasushi Nishimura:* Radar - prehľad a vyhliadky. *Otto Braasch:* Letecký prieskum. *David Wilson:* Archeologická interpretácia leteckých fotografií. *Andrew David:* Archeologická prospekcia a manažment národného dedičstva. *Bob Bewley:* Archeologický prieskum krajiny.

Celkovo odznelo 51 prednášok rozdelených tematicky do piatich sekcií: Sekcia 01 - Integrované prospekčné prístupy, Sekcia 02 - Interpretácia a prezentácia, Sekcia 03 - Spracovanie a vizualizácia, Sekcia 04 - GIS a Prospekcia, Sekcia 05 - Archeologická spätná väzba. Prezentovaných bolo tiež 62 posterov.

Príspevky predstavili široký okruh prospekčných metód od leteckého snímkovania cez geofyzikálne merania až po najmodernejšie metódy laserového scanovania a vizualizácie výsledkov. Ukázali na obrovský rozvoj na poli technických možností najmä v geofyzikálnej prospekcii, či už išlo o prístrojové vybavenie alebo softwarové spracovanie. Na druhej strane sa ale ukazuje tiež isté nebezpečenstvo tohto vývoja, keď bolo možné badať i uprednostňovanie metodologických otázok na úkor archeologickej interpretácie, čo je však možné pochopiť i čiastočne rozdielnymi pohľadmi geofyzika a archeológova na danú problematiku. Za Slovensko sa zúčastnili konferencie J. Tirpák, M. Bartík a autor tohto príspevku s prednáškami: *Ivan Kuzma - Elena Blažová - Martin Bartík:* Integrovanie nedeštruktívnych prospekčných metód v Archeologickom ústave v Nitre (Slovensko) a *Ivan Kuzma - Ján Tirpák:* Trojítý kruhový priekopový systém v Golianove, okr. Nitra (Slovensko). Okrem toho boli prezentované i dva posterov.

V rámci konferencie sa uskutočnili aj dve exkurzie. Prvá z nich viedla do oblasti Weinviertel, do Puchu a Kleedorfu kde sa nachádzajú dva rondely - dvojitý a jednoduchý, zistené leteckou prospekciou a vzdialené od seba

Účastníci exkurzie vytvárajú živú palisádu rondelu v Puchu. Foto: Fliegerdivision, Bildkompanie Langenlebarn

iba 260 m. Účastníkom exkurzie bol prezentovaný rondel s dvojítou priekopou v Puchu, kde priebeh priekop bol v lucerke vyznačený zasiatou horčicou. Z hladiska prospečných metód je priekopový systém významný tým, že vďaka pochopeniu a ústretovému prístupu majiteľa pozemku a nadšenca pre archeológiu pána Wiesböcka sa stal v roku 1998 dlhodobým testovacím areálom pre geofyzikálne metódy.

Účastníci exkurzie sa na malú chvíľu stali i súčasťou rondelu, keď vytvorili živú palisádu ktorá bola následne zdokumentovaná príslušníkmi leteckej divízie fotografického útvaru v Langenlebarne, ktorý sa už dlhé roky podieľa, spolu s Institut für Ur- und Frühgeschichte, na leteckej prospekcii v Rakúsku. Exkurzia pokračovala občerstvením, v rámci ktorého boli obsiahlo prezentované výsledky prospekcie v Puchu a Kleedorfe (M. Doneus, A. Eder-Hinterleitner, W. Neubauer), v závere ochutnali účastníci miestne špeciality a produkty vo viacerých pivničach.

Sympatická forma prezentácie archeológie

Druhá exkurzia zamierila do Carnunta, hlavného mesta rímskej provincie Pannonia superior. Účastníci navštívili Museum Carnuntinum v Bad Deutsch-Altenburgu, kde sa oboznámili s história a postavením Carnunta ako aj s archeologickým materiálom získaným za obdobie dlhodobých výskumov. Navštívili tiež oba amfiteatre a čerstvo zrekonštruovaný Heidentor. Prehliadli si aj prebiehajúci výskum a rekonštruované pamiatky v areáli civilného mesta. V areáli bola pripravená aj prezentácia a demonštrácia v súčasnosti používanej geofyzikálnej techniky. Na záver sa v zámku v Bad Deutsch-Altenburgu konala recepcia podávaná Dolnorakúskym hauptmanom Dipl.-Ing. Dr. Erwinom Pröllom. V rámci nej boli, podobne ako v Puchu, podrobne prezentované výsledky leteckej archeológie, magnetiky, odporového merania, radaru, na GISe založenej interpretácii ako aj virtuálnej rekonštrukcie založenej na výsledkoch prospekcie. Najmä pomocou tej sa v posledných rokoch dosiahli pozoruhodné výsledky, medzi ktoré patrí napr. zistenie fóra civilného mesta.

Záverom možno povedať, že konferencia bola mimoriadne úspešná ako po vedeckej, tak aj po spoločenskej stránke, za čo patrí vďaka najmä zodpovedným organizátorom A. Eder-Hinterleitnerovi, M. Doneusovi, W. Neubauerovi a P. Melicharoví. Ďalšia, v poradí piata konferencia Archaeological Prospection sa bude konať 30. septembra až 4. októbra 2003 v rámci XIX. medzinárodného sympózia CIPA v Antalyi v Turecku.

I. Kuzma

Dejepisný spolok v Košiciach

V rámci pravidelného cyklu prednášok usporiadaných Dejepisným spolkom v Košiciach pre členov i ďalších záujemcov prednesla Ľubomíra Kaminská dňa 24.1.2002 referát „Nové archeologické výskumy v Košiciach“. Informovala

prítomných o výsledkoch záchranných akcií vyvolaných stavebnými prácmi v katastrálnom území Košíc v rokoch 1997-2001, ktoré priniesli bohatý materiál hlavne z neolitu a doby bronzovej.

M. Lamiová

Stretnutie archeológov a architektov s učiteľmi dejepisu a zemepisu

Kabinet dejepisu a zemepisu Úseku riadenia metodiky OŠMaTK Okresného úradu v Trnave pripravil dňa 20. 2. 2002 v spolupráci so Západoslovenským múzeom v Trnave pre učiteľov uvedených predmetov prednášky spojené s diskusiou z oblasti histórie a archeológie. Odzneli tri výberové prednášky, ktoré boli zamerané na kultúrno-historický vývoj niektorých významných lokalít v priestore trnavského kraja.

V úvodnej prednáške Z. Stegmann-Rajtárová z Archeologického ústavu SAV v Nitre informovala o centrálnom hradisku Molpír pri Smoleniciach a jeho významnom postavení v období starnej doby železnej nielen na juhozápadnom Slovensku, ale aj v širšom stredoeurópskom priestore. V prvej časti sa venovala celkovému stavu poznania tejto pamiatky a jej prezentácií širšej verejnosti, v druhej sa zameraла na priebeh vyhodnotenia bohatého nálezového materiálu a na dosiahnuté výsledky. Táto lokalita je známa aj z učebníčkov dejepisu, preto vyvolala živú diskusiu medzi pedagógmi, ktorí by ju žiakom radi prezentovali aj formou videokazety.

V druhej prednáške J. Žuffová z Pamiatkového ústavu v Bratislave veľmi zaujímavo prednesla nové poznatky o stavebno-historickom vývoji trnavskej radnice na základe architektonických prieskumov, ktoré prebiehali za posledných desať rokov. Počas nich sa vo viacerých častiach radnice podarilo odkryť vzácné zvyšky gotických, renesančných a barokových murív, ktoré dokladajú význam tohto miesta už od konca 15. storočia. Archeologický výskum v priestore kaplnky pod vedením J. Urmanského odkryl bohatú kolekciu typickej gotickej keramiky

a početné mince. Autor výskumu prítomných oboznámi s najvýznamnejšími náležmi.

V poslednej prednáške J. Urminský zo Západoslovenského múzea v Trnave pútavou formou prezentoval dejiny známeho Františkánskeho kláštora Sv. Kataríny Alexandrijskej pri Dechticiach, ktorého začiatky spadajú do 17. storočia. Priblížil poznatky výskumu, ktorý prebiehal v kláštore, ako aj v susednej kaplnke. Dôležité sú najmä nálezy kachlic a veľký počet zrekonštruovaných nádob, ktoré dokumentujú zánikový horizont tohto významného miesta.

Stretnutie archeológov a architektov s pedagógmi, ktoré pripravil K. Rozkydal z Úseku riadenia metodiky a E. Szabová, vedúca kabinetu D sa konalo v príjemných priestoroch metodického centra Okresného úradu na Jiráskovej ulici 25 v Trnave.

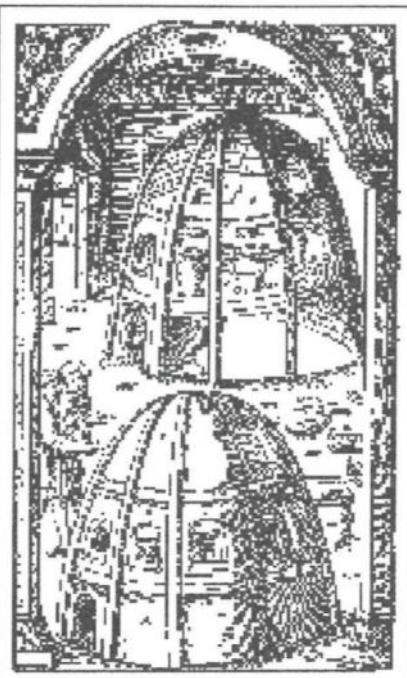
Z. Stegmann-Rajtár

Kolokvium „História skla 2002“

Sekcia zameraná na výskum historického skla, ktorá bola obnovená pri SAS sa postupne dostáva do povedomia nielen archeológov, ale i ďalších odborníkov, ktorí majú záujem o historické sklo na Slovensku. Výsledkom je hlavne výmena informácií a záujem o účasť na odbornom stretnutí, ktoré pripravujeme v tomto roku opäť v Nitre a to 15. mája (streda). Predbežnú účasť nám prisľúbili i zástupcovia českej - môžeme povedať - sesterskej obornej sekcie „Historické sklo“, s ktorými sme si začali vymieňať informácie o odborných podujatiach a sú ochotní spolupracovať aj v rámci konzultácií odborných problémov. O účasť na našom stretnutí prejavili záujem aj zástupcovia z Vysokej školy technickej a sklárni. Postupne sa objavujú ďalšie nové a zaujímavé nálezy zo skla, dáfame, že časť z nich uvidíme tiež na našom stretnutí. Z hľadiska organizácie chceme zachovať nastúpenú cestu a okrem referátov ponechať priestor na diskusiu nekonformného charakteru s prezentáciou náleزو - teda okrúhly stôl. Ako určitú novinku chceme do programu zaradiť blok venovaný sklárskym peciam ako fenoménu experimentálnej archeológie, ktorý okrem svojho didaktického prínosu má slúžiť autorskému kolektívu realizátorov stavby sklárskej pece z obdobia včasnostredovekého alebo rímskeho. Do tohto bloku predbežne slúbili prispieť aj autori nápadu - technológov zo skanzenu v Zlatne. Potešujúce je, že viacerí kolegovia „prehrali“ svoje šuflíky a údajne posmelení prijemnou kolegiálnou klímom na predchádzajúcom stretnutí prisľúbili priniesť ďalšie nálezy skla, ktorých z hradov a mestských jadier máme skutočne dosť. Z nových nále佐 spojených s históriou skla na Slovensku určite zaujíma popredné miest nález z Nitry, ktorý bude takisto prednesený ako referát. Dôležitý je tiež záujem kolegov národopiscov z Mestského múzea v Bratislave, ktorí už dlhšiu dobu venujú historii skla hlavne posledných storočí svoju pozornosť.

Preto si Vás touto cestou dovolím opäť pozvať na konferenciu „História skla 2002“ už či ako aktívnych účastníkov alebo ako záujemcov. Referáty z predchádzajúcej konferencie sú pripravené do tlače ako samostatný zborníček, čas zaradenia na publikovanie určí edičná komisia AÚ SAV. Snaha je vydáť publikáciu do 15. mája, skutočný termín rozhodnú objektívne možnosti.

D. Staššíková-Štukovská

Sklárská pec zo 16. stor., podľa Agricola

VÝSTAVY

Premiérová výstava v Košiciach „Medzi Mykénami a Baltom“

Vo výstavných priestoroch Východoslovenského múzea v Košiciach (Námestie Maratónu mieru č. 2) bola dňa 21.2.2002 sprístupnená pozoruhodná výstava z početných nále佐 otomanskej kultúry. Archeologické pamiatky sú zo zbierok Archeologického ústavu SAV Nitra a VPS AÚ SAV Košice, z fondov Východoslovenského múzea v Košiciach, zo Zemplínskeho múzea v Michalovciach a z Archeologického múzea SNM v Bratislave. Nálezy zo staršej a počiatkov strednej doby bronzovej pochádzajúce z územia východného Slovenska budú v roku 2003 postupne vystavené v Poľsku v Krosne, vo Varšave a v Gdaňsku. Tak sa nielen slovenská verejnosť ale aj zahraničie oboznámi s civilizáciou, ktorá kedysi, pred približne 3 500 rokmi, patrila medzi najvyspelejšie kultúry Európy. Výstava je inštalovaná pri príležitosti 130. výročia vzniku Východoslovenského múzea v Košiciach.

L. Olexa

Archeologická výstava v Tekovskom múzeu v Leviciach

V Dobóovskom kaštieli levického hradného areálu, v sídle Tekovského múzea, je od 11. februára do 28. apríla sprístupnená príležitostná výstava „Rímsky tábor v Iži - hraničná pevnosť na Dunaji“. Vznikla v spolupráci s Archeologickým ústavom SAV v Nitre, ktorý je realizátorom a garantom systematického archeologického výskumu, pamiatkovej obnovy a prezentácie tejto jedinečnej Národnej kultúrnej pamiatky na Slovensku už od roku 1978.

Výstava je zameraná tematicky, prostredníctvom textov, grafickej a fotografickej dokumentácie, názorných modelov a vybraných archeologických nálezov priblížuje náv-

števníkom osobitosti tejto pevnosti a život jej posádky v jednotlivých obdobiach rímskeho panstva na Dunaji. Pozornosť upútajú aj informácie o dejinách výskumu, ďalej poznatky o staršom drevozemnom opevnení a o dočasných poľných táboroch vybudovaných v jeho blízkosti v dobe Markomanských vojen, ako aj o kamennom kasteli, ktorý slúžil Rimanom na tomto významnom strategickom mieste v predpolí Brigetia až do konca 4. storočia. Exponáty prezentujú zároveň aj výzbroj a výstroj rímskych vojakov, ich bežné činnosti v areáli tábora, zásobovanie potravinami a iným materiálom, prípravu jedál, remeselné práce i náboženské praktiky.

K. Kuzmová

Výstava skla v Bratislave

Na bratislavskom hrade je od augusta 2001 do septembra 2002 sprístupnená výstava skla a porcelánu zo zbierok SNM - Historického múzea pod názvom Krehká krása. Vedľa porcelánu z 18. až 20. storočia je tu vystavené predovšetkým sklo európskej ale najmä slovenskej proveniencie zo 17. až 20. storočia. Podstatnú časť exponátov tvoria výrobky slovenských sklární približne od 2. pol. 19. stor. do zač. 20. stor. v rozsahu, v akom doteraz neboli na verejnosti ešte prezentované. V tomto období sklárstvo na území Slovenska patrilo k najvýznamnejším

priemyselným odvetviám a v rámci Uhorska malo dominantné postavenie. Vedľa najvýznamnejších sklární ako napr. Uhrovec, Lednické Rovne, Zlatno, Katarínska Huta je tu vystavená produkcia aj mnohých menších výrobní, ktorých produkcia bola určená predovšetkým pre širokú verejnosť. Zbierka historického skla Historického múzea, ktorá vznikla predovšetkým zásluhou PhDr. Ireny Pišútovéj a PhDr. Jindry Bakošovej je najucelenejšou kolekciou dokumentujúcou činnosť sklární na území Slovenska. Jej časť je možné uvidieť na spomínamej výstave.

M. Janovičková

Skanzen technológie sklárskej výroby

Od augusta r. 2000 je v a.s. Slovglass Poltár, divízia 02 Zlatno, otvorená expozícia Slovenského sklárstva. Snahou je prezentovať hlavne technológiu výroby skla od najstarších čias s dôrazom na historickú slovenskú výrobu skla. Prvý skansen svojho druhu na Slovensku je realizovaný v rámci sklárskej fabriky a verejnosti prístupný každý deň po - pi od 7,30 hod. do 13.30 hod. V skanzene je možné uvidieť rôzne pôvodné technické pomôcky, technologické materiály, dokumentáciu atď. Zaujímavá je sklárska vaňová pec s možnosťou prehliadky detailov konštrukcie ako i možnosti uvidieť jej činnosť pri tavbe sklárskeho kmeňa. Návštěvníkom iste zaujme aj možnosť uvidieť sklárov ručnej výroby priamo pri práci. Zámerom zakladateľov sklárskeho skanzenu bolo propagovať a uchovať sklárske remeslo ako aj niektoré historické recepty výroby pre ďalšie generácie. V areáli závodu sa od januára 2002 nachádza aj vlastná podniková predajňa so širokým sortimentom skla zo všetkých troch výrobných divízií.

Informácie sú na čísle 047 4292210 kl. 66 alebo na čísle 0904 511 509.

O. Lepiš

Poznámka: Uvažujeme pre členov SAS o usporiadani jednodňovej exkurzie do tohto skanzenu spolu s návštěvou ďalších pamiatok.

JUBILANTI

Srdečne gratulujeme členom Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV, ktorí sa v tomto roku dožívajú svojho životného jubilea. Želáme im zdravie, úspechy v práci a životnú pohodu.

90 rokov

Ing. Ladislav Kiefer

Nazriet' do histórie archeologických výskumov a prieskumov na Spiši za posledných 60 rokov a nestretnúť sa pritom s menom zanieteného terénnego pracovníka Ladislava Kiefera je nemysliteľné. Ked' som v roku 1987 ešte ako stredoškolský študent prišiel do Kežmarku po prvýkrát spoznať priamo v teréne mŕavčiu prácu archeológov, tu na Michalskom vrchu som sa stretol s "Laci báčim" (ako ho familiárne tí najbližší volajú) prvý raz. Spolu s ďalším nadšencom a popularizátorom archeológie Pavlom Wavrekom odkrývali základy kostola sv. Michala a pútavo ma zaúčali do tajov zašej histórie. Odvtedy som s jubilantom v pravidelnom kontakte.

Narodil sa 14. januára 1912 v Kežmarku ako najmladší syn otca Félixia a matky Žofie, rodenej Zastkovej. Hoci otec pochádzal z poľského Tarnowa a matka zo Slovenskej Vsi, v rodnom Kežmarku korení jeho hlboký vzťah k podtatranskému kraju. Tu vznikali putá, ktoré ho k nemu viažu dodnes. Po absolvovaní miestneho gymnázia v rokoch 1922-1930 študoval od roku 1934 v Nemecku na Vyšom stavebnom učilišti, kde napokon získal aj titul stavebného inžiniera. V roku 1939 sa oženil s Emíliou Oralkovou zo Znojma (zosnulou v roku 1966), s ktorou má štyri deti (dve dcéry a dvoch synov). V rokoch 1939-1951 si vojnu odslúžil pri delostrelcoch v Spišskej Novej Vsi, Levoči a Kežmarku. Od detstva musel pomáhať svojim rodičom

v rodinnom obchode, aby prežili neľahké sociálne pomery, ktoré v týchto časoch doľahli takmer na každú nesolventnú rodinu. Napiek tomu nezabúdal na svoje koničky, prevažne na archeológiu.

K archeológii priľnul oslávenec už od svojich mládeneckých čias. U svojich profesorov obdivoval vedomosti, ich taktný pedagogický vzťah k študentom a úsilie vzbudiť v nich lásku ku každej práci. Zaujal ho predovšetkým profesor B. Hajts svojou láskou k prírode, dejinám i k archeológii. Od neho sa dozvedel o práci a diele spišského polyhistora M. Greisigera, ktorý sa mu stal vzorom. Od roku 1924 sa zúčastňoval archeologických vykopávok najmä na kežmarskom Jeruzalemskom vrchu po boku B. Hajtsa, ďalej J. Heftyho, J. Liptáka, pričom odborné skúsenosti získaval aj prostredníctvom spolupráce s J. Neustupným, V. Budinským-Kričkom či neskôr B. Novotným, F. Javorským a viacerými vedeckými pracovníkmi Archeologického ústavu SAV v Nitre. Samostatný výskum viedol na travertínovom vrchu Dreveník, na Spišskom hrade, alebo na známom eneolitickom výšinnom sídlisku v polohe Burchbrich pri Veľkej Lomnici. Bol spoluobjaviteľom osídlenej Puklinovej jaskyne na Dreveníku, ktorej dali názov Pleky. Podieľal sa na archeologických výskumoch Archeologického ústavu SAV v Nitre (Kežmarok/Vrbov - Vrbovský lesík, Huncovce - Helenin dvor, viaceré polohy v Kežmarku a ī.), vtedajšieho Archeologického seminára FF UK v Bratislave a Podtatranského múzea v Poprade. Popritom sústavne sledoval formou prieskumov viaceré archeologické lokality na Spiši, z ktorých nálezy podstatnou mierou obohatili zbierky tunajších múzeí (v Kežmarku a Poprade). V kežmarskom múzeu pracoval už od roku 1937 ako odborník pre archeológiu a prírodovedné zbierky. Vďaka nemu sa zachoval zoznam archeologickej zbierky tohto múzea spisany roku 1950, umožňujúci utvoriť si predstavu o najstarších archeologických prírastkoch Múzea v Kežmarku. Svoje vedomosti z oblasti archeológie si prehľbuje štúdiom odbornej literatúry a konzultáciami s profesionálnymi archeológmi. Aktívne sa zúčastňuje podujatí, organizovaných Spišským dejepisným spolkom, ktorého je dlhoročným členom, rovnako ako Slovenskej archeologickej spoločnosti.

Vyzvihnut' je potrebné aj záslužnú osvetovú prácu. Početnými prednáškami v kežmarských školách sa snažil všetepiť mladým vzťah k histórii a najmä regionálnym dejinám. Pokročilý vek a naštrbené zdravie mu dnes už nedovoľujú zúčastňovať sa aktívnych vykopávok v teréne, hoci ešte v minulom roku sme ho mali možnosť vidieť kopat' na Michalskom vrchu, kde hľadal zaniknutú kaplnku. Dnes ho zastihнемe najmä vo svojej pracovni za stolom, kde píše, kreslí a popisuje črepky. Jeho vyznanie lásky k archeológiu má podľa neho vyznieť „ako pozvanie mladej generácie k spolupráci: skúmať, objavovať, obohacovať: človek, ktorý tu pred nami žil a tvoril materiálne i duchovné hodnoty, si to zaslúži.“

Milý náš "Laci báčim", prajeme Vám v ďalších rokoch života veľa prepotebného zdravia a spokojnosti v kruhu svojich najbližších.

Ad multos annos !

M. Soják

80 rokov

Andrej Rajnič

V plejáde terénnych technikov, ktorí pôsobili v Archeologickom ústave SAV sa ako nestor a zároveň ako absolútna stálica vyníma Andrej Rajnič. Rodák z Kožian pri Bardejove (8.9. 1922) už ako 17-ročný mládenec v roku 1939 začal pracovať u prof. V. Budinského-Kričku pri výskume eneolitických východoslovenských mohýl na viacerých lokalitách. Dedinský šuhaj (či parobok) zoznámil sa postupne so všetkými peripetiami terénnego výskumu a rýchle vyrástol na skúseného všeestranného technika. V roku 1941 sa stal v poradí druhým stálym pracovníkom Štátneho archeologického ústavu v Martine. Po založení AÚ SAV v r. 1953 sa prestáhoval aj s rodinou do Nitry a zostal kmeňovým zamestnancom ústavu spolu s manželkou Zitou až do dôchodku.

Zúčastnil sa takmer na všetkých veľkých výskumných akciách v 50-tych a 60-tych rokoch (spomeňme aspoň Holiare a Nitriansky Hrádok). Do tajov práce v teréne a vtedajších dokumentačných techník zaúčal nielen svojich mladších kolegov-technikov, ale i začínajúcich archeológov. Spolupracovníkov vždy viedol k skromnosti a nenáročnosti, ktorej ho naučil aj pobyt v koncentráku. V dobe, keď nebolo ešte možné zabezpečiť pre prácu v teréne žiadny väčší komfort, boli to vitané vlastnosti. Známy svojou spoľahlivosťou až úzkostlivosťou v agende i v terénnnej dokumentácii, stal sa pre mnohých vzorom.

Prežil som s jubilantom nezabudnuteľné výskumné sezóny (Abrahám: 1966-1968; Čifer-Páč: 1969-1981; Bratislava-Dúbravka: 1983-1991) a viem, že jeho pozitívne pracovné a povahové vlastnosti veľmi priznivo vplývali na pracovnú atmosféru pri vykopávkach. Počas viac ako štvrtstoročnej spolupráce som obzvlášť oceňoval schopnosť A. Rajniča komunikovať a pozitívne vplývať na sezónne najímaných kopáčov, čo bolo neraz základným predpokladom úspechov i potrebnnej pohody v práci. Do Nitry sa dlhé desaťročia vracal iba na víkendy. Iba vtedy sa mohol venovať rodine a obľúbenému vinohradu. Nezabúdam, že od jubilanta som čosi pochytil aj pri ošetrovaní ovocných stromkov: naučil ma ich štepiť a očkovat.

Počiatky terénnego archeologického výskumu na Slovensku ale najmä úspechy slovenských archeológov v 2. polovici 20. stor. zostanú trvale spojené s obetavým dlhorocným celoživotným pôsobením takých pracovníkov, akým bol nás jubilant. Patrí mu za to úprimná vdaka. V mene jeho bývalých dlhorocných spolupracovníkov i žiakov želám mu do ďalších rokov ešte veľa súlaha a rodinnej pohody.

T. Kolník

70 rokov

Titus Kolník

V prvom dni tohto roku sa v plnej sviežosti a pracovnom eláne dožil sedemdesiatich rokov významný slovenský archeológ PhDr. Titus Kolník, DrSc. Do odboru vstúpil po skončení štúdia v Bratislave a v Prahe a už v päťdesiatych rokoch začal profilovať výskum doby rímskej na Slovensku. Bola to doba zhromažďovania základného materiálového fondu a vytvárania prvých periodizačných schém tohto obdobia u nás, ale aj obdobie veľkých systematických a záchranných výskumov a významných objavov, pri ktorých stál práve jubilant. Svojou neúnavnou aktivou v teréne a bohatou publikáčou činnosťou sa skoro stal dominantným predstaviteľom svojej špecializácie na Slovensku a zároveň odborníkom, uznávaným v širokom kruhu zahraničných bádateľov. Jeho dlhodobý pobyt v Mnichove v seminári prof. J. Werneru v rámci Humboldtovho štipendia významne obohatil Kolníkov odborný rast. Jeho pevné odborné i priateľské väzby na nemecké prostredie pretrvávajú dodnes a umožnili vstúpiť do sveta európskej vedy viacerým mladším kolegom a spolupracovníkom. V zdravej medzinárodnej súťaži vznikol rad jeho významných štúdií a prác, ktoré väčšinou po prvý raz definovali niektoré problémy germánskeho osídlenia Slovenska. Popri sídliskách a pohrebiskách sa Kolník venoval kamenným architektúram, objaveným na viacerých miestach barbarského vnútrozemia. Lokality Milanovce, Čifer-Páč alebo Bratislava-Dúbravka priniesli zásluhou tohto bádateľa celkom nový pohľad na germánsko-rímske vzťahy i sociálne pomery v mladšej dobe rímskej. Vo svojich prácach vždy presadzoval široký historický pohľad na archeologické pramene. Monografie o výtvarelných hodnotách slovenských antických nálezov a ikonografické publikácie sú dôkazmi širokého záberu jubilantovho diela.

Titus Kolník nie je len popredným výskumným pracovníkom, ale organizoval aj rad významných medzinárodných podujatí. O jeho ľudskej a vedeckej kredite svedčí aj členstvo vo viacerých zahraničných vedeckých inštitúciách. Významnou mierou sa podieľal aj na organizácii vedeckej práce v Archeologickom ústave, v Slovenskej akadémii vied, ako aj v širšom rámci Slovenska, za čo sa mu dostalo viacero ocenení. Bol tiež dlhorocným funkcionárom Slovenskej archeologickej spoločnosti a je členom Spolku slovenských spisovateľov. Do mnohých ďalších rokov tvorivej práce mu všetko najlepšie želajú jeho žiaci, priatelia a spolupracovníci.

K. Pieta

Emil Rejholec

V tomto roku oslávi svoje významné životné jubileum Emil Rejholec, dlhoročný člen SAS (narod. 15.9. 1932). V Archeologickom ústave SAV pracoval od roku 1955 a ako popredný terénný pracovník technicky viedol alebo aj samostatne realizoval celý rad známych výskumov. Z nich spomenieme aspoň Štúrovo, Chotín, Nové Zámky, Liptovskú Maru, Ducové, Nitriansku Blatnicu, Piešťany, Partizánske a Dražovce. Dôkladosť a precíznosť pri vedení terénnych prác a ich dokumentácie ho rýchlo priviedli na čelo svojho pracovného zaradenia a bol a stále je vzorom mnohým svojim mladším kolegom. Svoje organizačné schopnosti a technický um naplno využil pri stavbe a celkovom vybudovaní expedície v Liptovskej Mare. S Archeologickým ústavom ho viaže nielen celoživotné dielo, zhmotnené v mnohých publikáciach v odborných knižniciach i významných nálezových súboroch v muzeálnych zbierkach, ale aj priateľské väzby s bývalými spolupracovníkmi, ktorí si vážia jeho zásadové postoje a pracovitosť. Patrí k dlhoročným aktívnym členom Slovenskej archeologickej spoločnosti. Jeho priatelia a kolegovia mu želajú šťastie, zdravie a životnú pohodu do mnohých ďalších rokov.

K. Pieta

Zlata Čilinská

„Tažko uveriť, že PhDr. Zlata Čilinská, DrSc. sa v roku 2002 dožíva významného životného jubilea (narodila sa v Košiciach 24. 12. 1932). Stále šarmantná, energická, plná životného optimizmu to dozaista ani sama nechce uveriť. Je však realistka, vie, že čas neúprosne, s prísnou pravidelnosťou, odkrajuje zo života každého z nás. A tak jubilantka tomuto poznaniu prispôsobuje svoje každodenné konanie, svoje plány do budúcnosti. Určite sa pritom občas obzrie aj dozadu, na uplynulé roky a zhodnocuje najmä svoj podiel na rozvoji archeologickeho bádania na Slovensku.“

Mnohí pamätníci majú dodnes pred očami jej razantný vstup do slovenskej archeologickej obce po ukončení štúdia archeológie na Komenského univerzite v Bratislave roku 1957. Ako pracovníčka Archeologickeho ústavu SAV (pred príchodom do Nitry, v rokoch 1957 - 1959 pôsobila vo výskumnom stredisku AÚ v Košiciach) sa vzápäť s veľkou vervou zapojila najmä do výskumu slovansko-avarškého obdobia. Vykopávky rozsiahlych pohrebísk zo 7.-8. stor. v Nových Zámkoch, Želovciach, Komárne, Radvani n/Dunajom Žitavskej Tôni jej k tomu poskytli bohatý študijný materiál. Poznatky následne zhodnotila v početných štúdiách a v monografických prácach. Venovala sa v nich analýze nálezov a ich hospodársko-sociálnej interpretácií. Ak sa dá jednou vetou postihnúť jej prínos k poznaniu včasnej doby dejinnej na Slovensku tak možno konštatovať, že to bol nový, na svoju dobu vyčerpávajúci pohľad na slovansko-avaršké vzťahy a na postavenie Slovanov v avarskom kaganáte.

V Archeologickom ústave SAV, kde jubilantka pôsobila do roku 1995, zanechala hlbokú stopu aj v organizačno-riadiacej oblasti (vo funkciách vedeckej tajomníčky, vedúcej technického oddelenia, oddelenia vedecko-technických informácií, zastupujúcej vedúcej VPS v Košiciach). Po mnohých rokoch pôsobenia v Nitre sa rozhodla vrátiť do rodných Košíc. Po odchode z Nitry na košickom pracovisku Archeologickeho ústavu SAV pôsobila v rokoch 1991 - 1995. Odchod do dôchodku (1. 3. 1995), ukončenie odbornej kariéry, motivovalo jej obdivuhodné, hlboko ľudské rozhodnutie - starostlivosť o chorú matku.

Pri príležitosti životného jubilea sa okrem prianí zdravia, spokojnosti, úspechov v ďalšom živote natíska aj konštatovanie: Zlata Čilinská a slovenská archeológia 2. polovice 20. storočia sú dva nerozlučiteľné pojmy. Ešte veľa šťastných rokov, Zlata!

E. Kolníková

65 rokov

Sylva Gerbelová

Narodila sa 1.5.1937 v Brne. Ako profesionálna fotografka dlhé roky žila a pôsobila v Topoľčanoch. Intenzívne sa zaujíma o históriu, archeológiu, umenie a literatúru. Už počas aktívnej činnosti spolupracovala s Vlastivedným múzeom v Topoľčanoch na dokumentovaní ich zbierok, hlavne archeologickej nálezov. Jej rozhľad a veľký záujem o archeológiu, história, umenie ju sprevádza aj po odchode na dôchodok. Po prestáhovaní sa do Bánoviec nad Bebravou sa táto jej záľuba ešte znásobila. Veľa času venuje archeologickej prieskumnej činnosti a spoznávaniu okolia Bánoviec nad Bebravou a Uhrovca.

G. Březinová

Akademická sochárka Ľudmila Cvengrošová

„V plastikách reliéfoch, medailách a kresbách som celé roky zápasila so snahou spodobiť postavy a deje hodné zaznamenania, ale i prostých neznámych ľudí, ktorí ľahkou prácou a svojím umom vytvárali kultúru rovnocennú s kultúrou okolitých krajín a brániac otčinu vlastnou krvou kropili túto zem, ktorú sme my po nich zdobili a je právom naša.“

(Ľ. Cvengrošová 1997)

Rodáčka z ľrečitej Radošiny (17.6.1937) absolventka Strednej umelecko-priemyselnej školy v Bratislave (1954, odbor keramika u prof. Teo Lugsu), žiačka prof. Rudolfa Pribiša a Jána Kulicha na Vysokej škole výtvarných umení

v Bratislave (absol. 1962), vstúpila do po vedomia slovenskej archeologickej ale i ostatnej kultúrnej pospolitosti rozsiahlu tvorbou inšpirovanou dávnom vekom Slovenska. Na tomto mieste nám prichodí obmedziť sa iba na úzky výsek z umeleckej tvorby jubilantky. Púhe vymenovanie jej diel vzniklých v úzkom prepojení na poznatky z archeológie by prekročilo pridelený priestor. Stačí azda uviesť, že umelkyňa dodnes vytvorila impozantnú galériu najstaršej minulosti Slovenska, v ktorej sú zastúpené všetky obdobia a naše najdôležitejšie náleziská od paleolitu až po stredovek, ale i to, že vo svojich medailách zvečnila všetkých hlavných aktérov archeologického diania na Slovensku v 2. polovici 20. stor. Dve diela, a to bronzové súsošie Konštantína a Metoda na Nitrianskom hrade, ako aj bronzové súsošie bronzová brána s reliefnými výjavmi z Veľkej Moravy (pôvodne osadená vo vchode do Nitrianskeho múzea - dnes budova kňazského seminára) predsa len vybočujú z bohatej tvorby svojou monumentalitou i mimoriadnym umeleckým dojmom a zasluhujú osobitnú zmienku.

Prvé zvedavé kontakty s archeológmi na začiatku 70-tych rokov viedli jubilantku k trvalému a systematickému záujmu o najstaršiu história Slovenska. Cvengrošová čoskoro precítila, že umenie dôb dávnominulých bolo rovnako umením slova ako aj umením tvaru. Kým život prvho závisel od ústneho podania a kontinuity tradície, tvary zachované v artefaktoch hmotnej kultúry mali šancu prečkať stáročia a tisícročia. Ľudmila Cvengrošová má nadanie a schopnosť vniknúť do vzťahu oboch týchto druhov a v svojej tvorbe domyslieť epično, zasadíť archeologické predmety do príbehu. Neraz za archeológov objavuje ich pôvodnú celostnú podobu a funkčnosť. Dokáže objavovať a stváriť aj citový svet jednotlivca, ale i komunit rôznych období. Isteže, do svojich diel vkladá predovšetkým vlastné predstavy a názory. Intuitívne odkrýva magickú silu artefaktov, ale aj svet ich nositeľov. Poodhaľuje nadčasové dimenzie každodenného i jedinečného.

Dielo L. Cvengrošovej inšpirované dávnom vekom Slovenska sa nám dnes - v sume doterajšej tvorby umelkyne - javi ako plynulý tok, takmer ako programové dialógy s historiou. Popravde treba konštatovať, že Cvengrošovej kontakty so slovenskou minulosťou vznikali spontánne, tak ako ich priniesol život. Po viac ako štvrtstoročí sa ukazuje, že pôvodne viacmenej náhodilé sondy umelkyne do slovenského dávnomu sa čoskoro zmenili na cieľavedomé návštevy a návraty. Aj keď jej diela nevznikli podľa nejakého pevného plánu, v príbehu troch desaťročí postupne pokryli všetky kľúčové obdobia slovenského praveku a včasnej doby historickej. Tak rozsiahlu tvorbu tohto druhu nenájdeme u žiadneho zo susedných národov, ale pravdepodobne ani nikde inde vo svete.

V tvorbe Ľudmily Cvengrošovej mocne rezonuje zemitá, pôvodná prasila kultúrneho odkazu tejto krajiny, jej životadarný substrát, základné piliere i predpoklady neopakovateľne svojrázneho historického vývoja Slovenska. Zračí sa v nej hlbka koreňov dávnych kultúr našej vlasti, rozmanitosť a krásu ich prejavov, váha i vážnosť ich posolstva. Cvengrošovej dielo má jedinečné, nezastupiteľné miesto v hľadaní a upevňovaní kultúrnej a ľlovečenskej identity nášho národa. V tomto je v plejáde výtvarníkov výnimočným zjavom. Ľudmila Cvengrošová sa nikdy nedočkala titulu zaslúžilej, či národnej umelkyne. Svojou tvorbou si však vydobyla pevné miesto v širokej kultúrnej pospolitosti Slovenska.

Aj archeológovia s obdivom a vďakou si pri jubileu Ľudmily Cvengrošovej pripomínajú, že nám svojím dielom nezastupiteľne pomáha „zaľudňovať“ pravek i naše dejiny. Veríme, že jubilujúca umelkyňa ešte poteší svojich priaznivcov a obdivovateľov ďalšími dielami inšpirovanými dávnom vekom Slovenska i sveta. A nielen nimi. K tomu jej želáme predovšetkým dobré zdravie, stálu invenciu a dostatok súl.

T. Kolník

Betka Kováčová

Alžbeta Kováčová (nar. 5.11.1937 v Oroszlány, Maďarsko) pôsobila celý svoj produktívny život v oblasti muzeológie a archeológie. Začala v roku 1958 v Slovenskom múzeu v Bratislave ako laborantka v botanickom a dokumentačnom oddelení. Od roku 1960 pracovala ako samostatný technický pracovník špecialista v Archeologickom ústave SAV v Nitre, ktorému zostala verná až do odchodu do dôchodku v roku 1993. V jej aktivitách dominujú dlhodobé pobedy na veľkých terénnych výskumoch najmä v Nitre a okolí. S poctivou podrobnej dokumentáciou týchto odkryvov sa môžeme stretnúť v početných nálezových správach uložených v archíve ústavu. Dlhé roky sa starala aj o archeologickú klenotnicu na Nitrianskom hrade, pomáhala pri technickej príprave viacerých výstav a iných projektov predovšetkým v oblasti slovanskej a stredovekej archeológie. Aj ona má svoj podiel na výsledkoch slovenskej archeológie v rokoch jej najväčšieho rozmaru.

Mnohí z nás si na pani Betku radi spomínajú ako na príjemnú, usmievavú, serióznu a skromnú kolegynu, vždy ústretovú a ochotnú pomôcť osobne či v práci.

P. Šalkovský

Ing. arch. Jana Hlavicová

Dňa 15.12.2002 sa dožíva vzácneho životného jubilea dlhoročnej pracovníčky Mestského múzea v Bratislave.

Do Mestského múzea nastúpila v roku 1971, odkiaľ v roku 1993 odišla do dôchodku. Od nástupu do múzea začala spracovať technickú dokumentáciu archeologických výskumov. Do tejto problematiky sa rýchlo zapracovala. Pôsobila v prvom rade na hrade Devín a v Bratislave Starnej radnici, františkánskom kláštore, pre dejiny Bratislavы nanajvýš významných lokalitách. Od počiatocných chvíľ prejavovala nevšedný záujem o archeológiu a históriu, čo jej umožňovalo mnohé nálezy v teréne interpretovať vo vzájomných historických súvislostiach.

Ako architektka sa najviac zaujímalá o stavebný vývoj stredovekého hradu Devín od 13. do 19. storočia v súvislosti so štyrmi významnými rodmi, ktoré vlastnili tento objekt.

Aktívne sa zúčastňovala na rôznych odborných sympóziách a seminároch, najmä z oblasti stredovekej archeológie. Je spoluautorkou scenárov viacerých zaujímavých výstav a expozícií (Devín v 15.18. storočí, Veľká Morava a Devín 1995-1997, Devín a jeho majitelia 1998-1999) a stálej expozície „Stavebný vývoj hradu Devín od 13. do 19. storočia“ (2000-2002) inštalovanej v jaskyniach skalného brala. Úspechy týchto výstav boli jubilantke odmenou za vynaloženú námahu pri ich realizácii.

Jej publikačná činnosť je tiež bohatá. Okrem mnohých článkov a štúdií sa podieľala pri vydaní viacerých sprievodcov po hrade Devín (Vlastivedný sprievodca 1979, druhé doplnené wydanie 1987, Devín 1990, Devín 1995, Hrad Devín a jeho majitelia 1997) a publikáciach (prvá monografia Devín 1984 a Slovanský Devín 1990).

Po odchode do dôchodku jej publikačná činnosť pokračuje ďalej. Okrem niekoľkých vedecko-populárnych článkov menšieho rozsahu v týchto dňoch ukončila spoluprácu na ďalšej samostatnej publikácii Devín, kde okrem prehľadu jednotlivých archeologických období sú stručne vyhodnotené najnovšie výsledky výskumov z obdobia stredoveku a novoveku.

Jubilantka nadálej navštevuje hrad Devín, každoročne sa aktívne zúčastňuje na záverečných odborných archeologických komisiách. Aj po odchode do dôchodku sa jej srdečný vzťah k Devínu a bývalým spolupracovníkom nezmenil, je vždy ochotná prispieť svojim dielom na propagáciu našej prekrásnej národnej kultúrnej pamiatky.

Pri príležitosti jej významného životného jubilea želáme Janke Hlavicovej do ďalšieho života veľa zdravia, pohody a najmä spokojnosti a radosti v súkromnom živote.

AD MULTOS ANNOS.

V. Plachá

60 rokov

Václav Furmanek

Doc. PhDr. Václav Furmanek, DrSc., nar. 1. 5. 1942 v Ostrave-Vítkovicích (Česká republika). Od absolvovania štúdia archeológie na FF Masarykovej univerzity v Brne (vtedajšia FF UJEP) od r. 1964 pracuje v AÚ SAV v Nitre. Vo svojej vedecko-výskumnej práci sa špecializuje predovšetkým na problematiku doby bronzovej v Karpatskej kotline so zameraním na kultúrny komplex juhovýchodných popolnicových polí. Jeho programová cieľavedomosť a všeobecná invencia sa dominantne prejavili tak v terénnej, teoretickej, ako aj organizačnej aktivite. Výsledky systematických výskumov v Liptovskej Mare a Žehre, ale najmä na juhu stredného Slovenska v Drni, Kyjaticiach, Pincinej, Radzovciach, Šafárikove (teraz Tornaľa) a Včelinciach, ktoré priniesli rozsiahlu pramennú bázu pre štúdiách praveku a mladších období, sprístupnil vedeckým kruhom vo viac ako 250 odborných a vedeckých štúdií, článkov, recenzíí a príspevkov. Je autorom, či spoluautorom 8 monografií, z toho 2 vydaných v zahraničí, z ktorých treba uviesť aspoň posledne editovanú v r. 1999 „Die Bronzezeit im slowakischen Raum“, Rahdem/Westfallen (spolu s L. Veliačikom a J. Vladárom). Archeológiu popularizoval mnohostranne, či už formou vedecko-populárnych monografií a článkov, alebo v spolupráci so slovenskou televíziou (hlavný odborný poradca 52 dielneho seriálu P. Dvořáka „Stopy dávnej minulosti“), či ako autor libriet a scenárov a realizátor archeologických expozícií a tématických výstav v múzeách vo Fiľakove, Košiciach, Lučenci, Rimavskej Sobote a Bratislave alebo archeologického skanzenu v Kyjaticiach. Dlhodobe sa aktívne venoval a aj venuje vysokoškolskej pedagogickej činnosti na SPÚ v Nitre, UMB v Banskej Bystrici, detašovanom pracovisku v Martine, Univerzite sv. Cyrila a Metoda v Trnave a Humboldtovej univerzite v Berlíne a tiež ako školiteľ v rámci vedeckej výchovy, či oponent diplomových prác, kandidátskych, habilitačných a doktorských dizertácií. Svoje mimoriadne organizátorské schopnosti zúročil aj v oblasti organizácie archeologickej vedy na rôznych úrovniach počnúc vedúcim oddelením na pracovisku až po funkciu námestníka riaditeľa a tiež ako člen, resp. predseda vedeckých komisií pre udeľovanie vedeckých hodností. Je tiež aktívnym členom európskeho poradného komitétu pre prípravu a realizáciu 25. výstavy Rady Európy „Bohovia a hérovia doby bronzovej“. Jubilant patrí k popredným slovenským archeológom prinajmenšom európskeho významu, ktorý profilujúcim spôsobom ovplyvnil teoretické poznanie epochy doby bronzovej v strednej Európe. Priatelia, spolupracovníci a celá archeologická pospolitosť mu želá do ďalších desaťročí života najmä pevné zdravie, zachovanie životného optimizmu a elánu, naplnenie jeho ešte mnohopočetných vedeckých plánov a veľa úspechov v pracovnom i osobnom živote.

O. Ozďáni

Gabriel Kováč

Narodil sa 30. 9. 1942 v Budapešti. Dlhoročný člen Slovenskej archeologickej spoločnosti. Zaujíma sa o historiu novohradského regiónu, ako aj o archeologicke a numizmaticke pamiatky.

Nar. 28. 11. 1942 v Olomouci. Vysokoškolské štúdium v odbore archeológia absolvovala v roku 1965 na FiF UK v Bratislave. Najdôležitejším výsledkom krátkeho pracovného pobytu v AÚ SAV v Nitre je dodnes hojne využívaná štúdia o hatvanskej kultúre na Slovensku. Od roku 1967 dodnes je pracovníčkou Trenčianskeho múzea v Trenčíne. Zmena pôsobiska znamenala obrat aj v jej odbornej špecializácii, keďže dominantami jej pracovnej činnosti sa stalo obdobie stredoveku a záchrana a dokumentácia archeologickej pamiatok v trenčianskom regióne. Okrem početných záchranných výskumov (napr. Chocholná-Velčice, Nové Mesto n. Váhom, Trenčín-Opatová) úspešne zvládla náročný systematický výskum trenčianskого hradu a prezentáciu jeho výsledkov formou stálej archeologickej výstavy. Je aj autorkou stálej expozície archeologickej nálezísk a nálezov v TM a ďalších tématických výstav. Výsledky výskumov sa stali obsahom viacerých štúdií v odborných časopisoch a referátov najmä na pravidelných pracovných stretnutiach českých a slovenských medievalistov. Dôkladné poznanie davnovekého osídlenia regiónu využila v autorskom podiele v kolektívnych monografiách Trenčín, Trenčiansky hrad a o včasnohistorickom osídlení Slovenska („Pramene“) i v ďalších prehľadných štúdiách. Okrem záslužnej a plodnej odbornej práce sa od roku 1971 podieľa aj na riadiacej činnosti TM v najvyšších funkciách (riaditeľka, zast. riaditeľa, ved. oddelenia). Dlhé roky pôsobila aj vo výbere SAS pri SAV.

L. Veliačik

NOVÉ PUBLIKÁCIE

VE SLUŽBÁCH ARCHEOLOGIE III. Sborník k 75. narozeninám prof. PhDr. Jana Jelínka, DrSc. Editori V. Hašek-R. Nekuda-J. Unger. Brno 2001, 210 s. Ve tretím svazku nepravidelného sborníku, vydaného ve spolupráci řady institucí (Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, Archeologický ústav SAV Nitra, Archeologický ústav AV ČR Praha, Archeologický ústav AV ČR Brno, Geofyzikální ústav AV ČR Praha, Moravské zemské muzeum Brno, Český egyptologický ústav KU Praha), je publikováno 29 příspěvků, které byly předneseny na čtvrté pracovní konferenci „Přírodo-vědecké metody v archeologii a antropologii, konané 15.-16. 2. 2001 v Brně.

M. Salaš, MM Brno

VELKÁ MORAVA MEZI VÝCHODEM A ZÁPADEM. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Uherské Hradiště, Staré Město 28. 9.-1. 10. 1999. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 17, 2001. Brno 2001. 421 s., pevná vazba. 34 príspěvkov. Vyberáme príspěvky slovenských autorov: P. Bednár: Sídlisková štruktúra Nitry v 9. storočí; M. Hanuliak: Včasnostredoveká sakrálna stavba zo Skalky nad Váhom; R. Marsina: Cirkevná organizácia na Veľkej Morave; D. Staššíková-Štukovská: Vybrané nálezy z pohrebiska v Borovciach z pohľadu začiatkov kostrového pochovávania staromoravských a nitrianskych Slovanov; T. Štefanovičová: Architektúra Veľkej Moravy v európskom kontexte; V. Turčan: Sklenené gombíky ako súčasť odevu.

Peter Šalkovský: **HÄUSER IN DER FRÜHMITTELALTERLICHEN SLAWISCHEN WELT**, Archaeologica Slovaca Monographiae, Studia Instituti Archaeologici Nitriensis, Academiae Scientiarum Slovacae, Tomus VI, Nitrae MMI, 190 s., 60 obrázkov, 14 plánov.

KELEMENTIA-BRIGETIO, Po stopách Rimanov na Dunaji. Sprievodca, Prvé vydanie. Komárno 2001. Autori textov: L. Borhy, K. Kuzmová, J. Rajtár, E. Számadó. Vyšla v slovenskom, maďarskom, nemeckom a anglickom jazyku. Publikácia vyšla s finančným príspevkom Európskej únie z programu Phare CBC.

HRADY A ZÁMKY NA SLOVENSKU, sprievodca. AB ART press, Banská Bystrica. Sprievodca po historických fortifikáciách na našom území. Čitateľom chce naznačiť vývoj pevnostného stavitelstva na Slovensku. Obsahuje fotografie a informácie o histórii 86 hradov, 146 s., 87 čiernobielych fotografií, 81 pôdorysov, 35 dobových rytín a orientačnú mapku slovenských hradov.

Zuzana Kollárová a kolektív: ŠUŇAVA 1298-2001. Šuňava 2001. 254 s. + farebné prílohy. Autor archeologickej časti Mgr. Marián Soják, PhD.

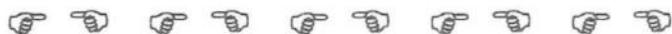
Marián Soják a kolektív: KAPITOLY Z DEJÍN MATEJOVIEC. Zborník príspevkov vydaný pri príležitosti 750. výročia prvej písomnej zmienky a 730. výročia udelenia mestských práv. Poprad-Matejovce 2001, 104 s.

PRAVĚK, Nová řada 10/2000. Časopis moravských a slezských archeologů. Redigovali Vladimír Podborský, Miloš Čižmář a Stanislav Stuchlík. Brno 2001, Ústav archeologické památkové péče. 537 s. Obsahuje okrem samostatných 13-ich príspevkov aj 5 príspevkov z podujatia XV. Symposium über die ältere Bronzezeit a 12 príspevkov zo 4. kolokvia s období popelnicových polí a době halštatské.

ŠTUDIJNÉ ZVESTI ARCHEOLOGICKÉHO ÚSTAVU SAV, 34, Nitra 2002. Obsah: SOJÁK, M.: Archeologické prírastky Podtatranského múzea Poprad v roku 1997; KACZANOWSKA, M. - KOZŁOWSKI, J. K.: Bükk culture lithic assemblage from Humenné, eastern Slovakia; BŘEZINOVÁ, G. - HUNKA, J. - ILLÁŠOVÁ, L.: Archeologický prieskum v Golianove; DAŇO, J.: Štatistická analýza rozmerov rôznych typov kamennej štiepanej industrie; DAŇO, J. - DAŇO, R.: Príspevok k pravekému osídleniu južnej časti Nitry; BŘEZINOVÁ, G. - GERBELOVÁ, S. - ILLÁŠOVÁ, L.: Neoliticke sídliskové nálezy z Bánoviec nad Bebravou; KOLNÍK, T.: Halštatská prilba s viacdielnou kalotou z Prašníka (Addendum k príspevku Kolník 1998); ŠALKOVSKÝ P.: Sekerovité hrvny a ďalšie včasnostredoveké nálezy z hradiska v Bojnej; PRIBULOVÁ, A. - MIHOK, L. - MÁČELOVÁ, M.: Výskum výroby a spracovania železných predmetov na slovanskom sídlisku Sliač-Horné zeme; HAJNALOVÁ, E. - HUNKOVÁ, E. - MIHÁLYIOVÁ, J.: Archeobotanické nálezy rastlinných zvyškov z lokality Nitra hrad; HOVORKA, D.: Produkt činnosti človeka alebo výtvor prírody? (Objekt na lokalite Krivín pri obci Psiare:Hronský Beňadik) ; FUSEK, G.: Kolokvium „Keramika a kultúra“ ; STEINER, P. Inokultúrne vplyvy na keramike otomanskej kultúry z Barce; MOGIELNICKA-URBAN, M.: Ceramika kultury lužickej z Maciejowic, woj. mazowieckie w aspekcie technologicznym; SZAMAŁEK, K.: Zagadnienie lużycko-pomorskiej transformacji kulturowej w świetle badań nad ceramiką z pojezierza wielkopolskiego; STEGMANN-RAJTÁR, S.: Keramika ako kritérium regionálneho členenia kultúrnej oblasti. Tvar a výzdoba hrobovej keramiky v severovýchodohalštatskom kultúrnom okruhu; BŘEZINOVÁ, G.: Výzdobné motívy na keramike z laténskej doby v Nitre-Šindolke; FUSEK, G.: Objemy hrncovitých nádob zo stredovekého sídliska v Nitre na Šindolke. Metóda spracovania a predbežné výsledky; VLKOLÍNSKÁ, I.: Pece z lokality Nitra, poloha Lupka; MARKOVÁ, K.: Keramika z dendrochronologiczny datowanej studnie v Malackach; BUKO, A.: Procesy stratyfikacyjne ceramiki z wykopalisk: problem fragmentaryzacji zbiorów ; RUTTKAY, M.: Výročná správa o činnosti Archeologického ústavu SAV v r. 1998; RUTTKAY, M.: Výročná správa o činnosti Archeologického ústavu SAV v r. 1999.

SLOVENSKÁ ARCHEOLÓGIA XLVIII-2, 2000; (Slovenská archeológia 48, č. 2, 2000. Nitra 2001). Obsah: Vedecké články a štúdie: M. SOJÁK : Neoliticke osídlenie Spiša; K. PIETA: Siedlung Liptovská Mara II und die Anfänge der Einflüsse der Laténe-Kultur im Westkarpatenraum; Sídlisko Liptovská Mara II a počiatky vplyvu laténskej kultúry v západokarpatskej oblasti;

In memoriam: PhDr. Ladislav Bánesz, DrSc. (*Lubomíra Kaminská*); **Bibliografie:** PhDr. Mária Lamiová-Schmiedlová, CSc.; Doc. PhDr. Juraj Pavúk, DrSc; **Správy:** Oslavy 1000. výročia vzniku uhorského mincovníctva a 100. výročia založenia Maďarskej numizmatickej spoločnosti. Budapest - Ostrihom, 26.-29. apríla 2001 (*Eva Kolníková*); 20. Seminár industriálnej archeológie (*Danica Staššíková-Štukovská*); **Recenzie** Joseph Maran: Kulturwandel auf dem griechischen Festland und den Kykladen im späten 3. Jahrtausend v. Chr. (*Jozef Bátora*); Cyprian Broddeck: An Island Archaeology of the Early Cyclades (*Pavol Hnila*); Eduard Droberjar: Přeběh Marobudovi a jeho říši (*Eduard Krekovič*); Ivana Pleinerová: Opočno. Ein Brandgräberfeld der jüngeren und späteren Kaiserzeit in Nordwestböhmen (*Mária Lamiová-Schmiedlová*); Archeolog o początkach narodu słowackiego (*Michał Parczewski*); Ivana Pleinerová: Die altslawischen Dörfer von Březno bei Louny (*Peter Šalkovský*); Kelten, Germanen, Römer im Mittelgebirgsraum zwischen Luxemburg und Thüringen (*Vladimír Varsik*)

Ferdinand Uličný: **DEJINY OSÍDLENIA ZEMPLÍNSKEJ ŽUPY**. Vydala Zemplínska spoločnosť. Michalovce 2001. Z úvodného slova vyberáme: Publikácia je výsledkom dlhoročnej práce autora, približuje osídlenie a začiatky cca 620 sídel bývalej Zemplínskej župy. Dielo má 760 strán, poslúži rovnako odborníkom, ako aj širokej verejnosti. Cena publikácie je 900,-Sk + poštovné a balné 50,- Sk. Objednávky adresujte: Zemplínska spoločnosť, PhDr. Viera Čurmová, Nám. Osloboditeľov 77, 07101 Michalovce.

RECENZIE

Zdeněk Dragoun - Jiří Škabrná - Michal Tryml

ROMÁNSKÉ DOMY V PRAZE.

Vydavatelstvo Ladislav Horáček - Paseka,

Litomyšl 2002. 368 strán textu.

Na začiatku roka 2002 uzrela svetlo sveta tátó zaujímavá a dlho očakávaná publikácia - súpis, analýza a vyhodnotenie románskej architektúry v Prahe. Predmetom boli obytné kamenné stavby, prípadne ich časti stavané románskou stavebnou technikou z kvádrikového muriva v pražskej sídliskovej aglomerácii, okrem areálu Pražského hradu, Vysehradu a sídel cirkevných inštitúcií.

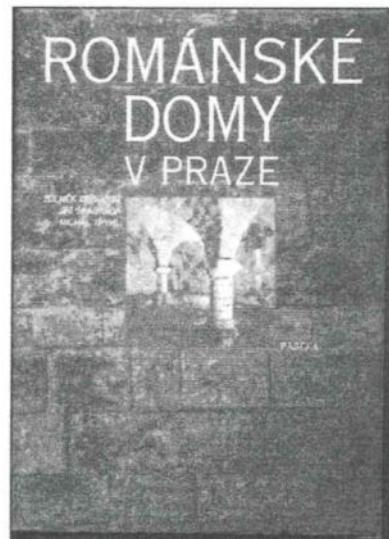
Za prvé veľké plus publikácie treba považovať podrobne katalógové predstavenie rozsiahleho fondu pražských románskych domov (Hradčany, Staré Město, Malá Strana). Zostavenie tohto katalógu z obrovského množstva získaných informácií dozaista nebolo jednoduché. Autori však zvolili veľmi prehľadnú formu. Každý záznam je rozdelený na podkapitoly celková charakteristika, jednotlivé podlažia triedené podľa miestnosti, zhrnutie a interpretácia, literatúra. Zaujímavým pokusom je zoradenie príslušnej literatúry pri jednotlivých záznamoch nie abecedne, ale podľa roku publikovania. To automaticky poukazuje postupnosť získavania relevantných informácií o objekte. Neoddeliteľnou súčasťou je kresobná a fotografická (čiernobielá dokumentácia). Celá dokumentačná časť má jednotnú symboliku.

Za veľmi dôležitý považujem postup, pri ktorom sa autori nesústredili iba na jednoznačne definované objekty, ale za katalóg románskych domov zaradili aj kapitolu Neisté alebo odmietnuté domy. V tejto časti vždy neistotu, alebo odmietnutie patrične zdôvodnili.

Ďalšou časťou práce je vyhodnotenie získaných poznatkov, konfrontácia so staršími názormi a ich prehodnotenie. Jednoznačne sa ukázalo, že pražské románske domy vystupujú ako zaujímavá a svojbytná skupina, ako akýsi ostrov v románskej stavebnej kultúre. K osobitým znakom patrí najmä spôsob zástavby parcely (nebola zastavaná v celej šírke, čiastočné zahľbenie spodného podlažia, častá absencia interiérového komunikačného spojenia medzi spodným a horným podlažím pri spravidla dvojpodlažnej schéme, väzba komunikačného systému k zadnému priečeliu (a nie k uličnému, orientácia väčšiny okien i vetracích otvorov do dvornej časti parcely. Autori sa podrobne zaoberajú jednotlivými charakteristikami týchto stavieb výškové pomery a zastrešenie, vymeriavacie postupy a moduly, klenby, portály a portálové niky, okna, odkladacie niky, vyhrievacie zariadenia, hygienické zariadenia, použité materiály a úprava povrchu. Nasledujú nemenej dôležité kapitoly - Vývoj poznania pražských románskych domov, Náčrt vývoja pražskej sídliskovej aglomerácie v ranom stredoveku, Rozmiestenie domov v pražskom podhradí, Domy a ich vlastníci, Datovanie, vzťah domov ku komunikáciám, pôdorysy a funkcia domov.

Veľký význam má najmä záverečná kapitola - Pokus o porovnanie v európskom kontexte, ktorá ešte zdôraznila osobitosť analyzovaných domov nielen v pražskom, či českom ale aj stredoeurópskom priestore (napr. porovnanie s Brnom, Wroclawou, Cluny, Regensburgom, Braunschweigom, Kolínom a palácovými pražskými stavbami. Možno by bolo zaujímavé upriamiť pozornosť na ešte podrobnejšiu porovnávaciu analýzu v stredo- a západoeurópskom priestore.

Pri hľadaní pôvodu pražských románskych domov autori dospevajú k záveru, že ich budovanie bolo výsledkom viacerých faktorov. Výrazné sú najmä vplyvy z Porýnia a stavba premonštrátskeho kláštora na Strahove (v druhnej vlnie mníchov v r. 1143 pravdepodobne prišli stavebníci vlastného kláštora i kláštornej baziliky. Vzhľad stavieb ovplyvnila aj dôležitosť skladovacích a azda aj predajných priestorov v spodných podlažiach - to si vynútilo ich budovanie v celom pôdoryse. Ďalším faktorom je potreba zaistenia bezpečnosti v neopevnenom meste (minimum otvorov smerom na verejné priestranstvo). Na domáce tradície azda nadvázuje čiastočné zahľbenie interiéru.

Zoznam použitej literatúry je pomerne obsiahly a môže slúžiť ako dobrá pomôcka nielen pre laických záujemcov o románsku architektúru, ale aj pre špecialistov.

Autori kládli veľký dôraz na spracovanie obrazovej dokumentácie. Tá je vyhotovená na ozaj kvalitne za pomoc počítačovej grafiky. Nebola by však možná bez časovo a organizačne náročnej práce priamo v teréne, často ešte sťažovanej notoricky známym odporm veľkej časti vlastníkov týchto atraktívnych objektov.

Zatiaľ zriedkavou prílohou knihy je samostatné CD. Vydavateľstvo využilo túto možnosť a pripravilo prehľadne usporiadane CD obsahujúce všetky dôležité informácie. Je ideálnou pomôckou najmä pri čítaní analytických častí knihy, kedy stačí kľuknúť na konkrétny dom a čitateľ hned' zbadá na obrazovke počítača pôdorys domu a jeho lokalizáciu v širšom kontexte sídliskového areálu. Následne je možné podrobne prelistovať kresebnú a fotografickú dokumentáciu.

Azda jediným nedostatkom publikácie je absencia cudzojazyčného resumé.

Recenzovaná publikácia je veľkým prínosom pre stredoeurópske bádanie stredoveku. Je nielen suchým konštatovaním jednotlivých faktov, ale je aj historickým pohľadom - poskladaním farbistej mozaiky odkrývajúcej tajomstvá stredovekej spoločnosti. Mala by sa stať tiež podnetom k spracovaniu podobnej problematiky aj v iných mestách so zachovanou románskou architektúrou.

M. Ruttkay

OZNAM

SAS pri SAV plánuje v krátkom čase vydať Bibliografiu slovenskej archeológie za roky 1997 a 1998. Žiadame preto všetkých členov, aby v záujme kompletnosti pripravovaného zväzku a urýchlenia práce zostavovateľke, posielali bibliografické údaje o svojich prácach publikovaných v domácej i zahraničnej tlači na adresu: Marta Jasečková, Výskumné pracovné stredisko AÚ SAV, Hrnčiarska 13, 043 19 Košice (e-mail: jasecko@saske.sk). Záznam má obsahovať meno autora, názov práce, neskrátený názov časopisu (zborníka, novín a pod.), v ktorom je práca uverejnená, jeho číslo a príslušné strany.

REDAKČNÁ VÝZVA

Redakcia Informátora SAS pri SAV oznamuje všetkým záujemcom o uverejnenie príspevkov, že rukopisy spolu s obrazovými prílohami a disketou môžu priebežne zasielať na adresu uvedenú v tiráži, príp. na adresu nraubrez@savba.sk (anonsy o akciách, ktoré sa realizovali alebo sa budú realizovať, o nových knihách, projektoch, výskumoch, náleزوach, jubileách členov SAS), teda o všetkom, čo súvisí s činnosťou archeologickej obce a so záujmami jej členov a priaznivcov.

Rukopisy zasielajte prosím v nasledovnej forme:

1. Texty vo formáte .RTF, príp. .DOC, bez akýchkoľvek tabulátorov a odrážok, najpraktickejšou variantou je použitie fontu Times New Roman CE. Do textu nevkladajte žiadne logá, obrázky a pod.
2. Oddelene pošlite obrazovú prílohu. (digitalizované fotografie vo formáte .JPG/PSD, kresby .TIFF/JPG.) Popisky k obrazovej prílohe uveďte v textovej časti príspevku.

Ďakujeme.

Za znenie a obsah príspevkov zodpovedajú autori

Vydáva Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV v Nitre (Akademická 2, 949 21 Nitra).

Hlavný redaktor: PhDr. G. Březinová, CSc. Redakčná rada: PhDr. Z. Farkaš, PhD., PhDr. L. Kaminská, CSc., J. Koštial, PhDr. M. Salaš, CSc. Počítačová sadzba: G. Březinová, J. Koštial. (Na embléme pintadera zo 6. stor. pred n. l. zo Smoleníc. Návrh a grafické stvárenie J. Maretová).

Vytlačilo: Reprografické stredisko AÚ SAV v Nitre.